

Sipari Salla & Vänskä Nea

yhteistoiminnassa Chiarello Lisa & Palisano Robert

Käsikirja

Osallistumisen ekologinen arviointi

**Yhteinen arviointi ja suunnittelu lapsen
osallistumiseksi merkitykselliseen toimintaan**

Metropolia Ammattikorkeakoulun julkaisu

Sipari Salla & Vänskä Nea
yhteistoiminnassa Chiarello Lisa & Palisano Robert

Käsikirja
Osallistumisen
ekologinen arviointi

Yhteinen arviointi ja suunnittelu
lapsen osallistumiseksi merkitykselliseen toimintaan

© Tekijät ja Metropolia Ammattikorkeakoulu

Julkaisija/kustantaja

Metropolia Ammattikorkeakoulu 2017

Kannen kuvat:

Ashton Bingham on Unsplash (ylhällä vas.)

Markus Spiske on Unsplash (ylhällä oik.)

Daria Tumanova on Unsplash (alhaalla vas.)

Audi Nissen on Unsplash (alhaalla oik.)

Litteen 2 kuvat:

Audi Nissen on Unsplash (ylempi kuva)

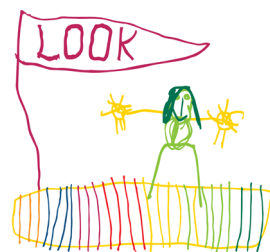
Ben White on Unsplash (alempi kuva)

Piirretty kuva: LOOK-hankkeen kuvituskuva

Julkaisun taitto: Elina Ala-Nikkola, Metropolia Ammattikorkeakoulu

ISBN 978-952-328-073-1 (PDF)

Julkaisu on työstetty yhteistoiminnassa Drexelin yliopiston (Philadelphia, Yhdysvallat) tutkijoiden Lisa Chiarellon ja Robert Palisanon kanssa osana Lapsen oikeus osallistua kuntoutukseensa (LOOK) - lapsen edun arviointi hanketta. Kelan rahoittama LOOK-hanke toteutui vuosina 2015-2017 Metropolia Ammattikorkeakoulun hallinnoimana ja yhteistyössä Lastensuojelun keskusliiton kanssa.

LAPSEN OIKEUS
OSALLISTUA KUNTOUTUKSEENSA

SISÄLLYS

ALKUSANAT

OSA I OSALLISTUMISEN EKOLOGISEN ARVIOINNIN YLEISKUVA JA TAUSTA 3

- Ekologinen arviointi 3
- Arvioinnin lähtökohtia 3
- Teoreettinen perusta 5

OSA II EKOLOGISEN ARVIOINNIN KÄYTTÖOHJEET 9

- Arvioinnin tarkoitus ja tavoitteet 9
- Arviointiprosessi 10
- Toteutus ja lomakkeen täyttäminen 14

OSA III EKOLOGISEN ARVIOINNIN KEHITTÄMINEN 21

- Kansainvälinen kehittämisprosessi 21
- Arviointiosaaminen ja koulutus 23

KIRJALLISUUS JA LIITTEET 24

- Kirjallisuusluettelo
- Liite 1 Osallistumisen ekologinen arviointi-lomake
- Liite 2 Perheille annettava informaatio
- Liite 3 Esimerkkejä (2) lomakkeen käytöstä, esimerkki A
- Liite 3 Esimerkkejä (2) lomakkeen käytöstä, esimerkki B
- Liite 4 Tiivistelmä muutoksista lomakkeeseen kehittämisprosessin aikana

ALKUSANAT

Haluamme esittää lämpimät kiitokset kaikille osallistumisen ekologisen arvioinnin kehittämiseen osallistuneille. Erityiskiitokset osoitamme professori Lisa Chiarellolle ja professori Robert Palisanolle, jotka ovat ekologisen arvioinnin alkuperäisiä kehittäjiä ja joiden kanssa arviointimenetelmän suomennos- ja kehittämisprosessi on toteutunut tiiviinä yhteiskehittelyinä.

Osallistumisen ekologinen arvioinnin kehittämisprosessi on ollut osa Lapsen oikeus osallistua kuntoutukseensa (LOOK) – lapsen edun arviointi-hanketta (2015–2017). LOOK-hankkeen tarkoituksena oli kehittää toimintatapoja ja välineitä, jotka vahvistavat lapsen osallistumista ja aktiivista toimijuutta ja joita lapsi, vanhemmat ja ammattilaiset käyttävät yhdessä. Hanke toteutui Metropolia Ammattikorkeakoulun ja Lastensuojelun Keskusliiton yhteistyönä, ja sitä rahoitti Kela. Voit lukea lisää hankkeesta osoitteessa: look.metropolia.fi.

Osallistumisen ekologinen arviointi perustuu perheen ja ammattilaisten yhteistoimintaan. Sen käyttö edellyttää lapselle merkityksellisten osallistumisen tavoitteiden asettamista ja vahvistaa tavoitteen saavuttamista kuntoutumisessa. Arviointimenetelmän kehittämiseen osallistui kansainvälisten tutkijakumppaneiden lisäksi vaativaa lääkinnällistä kuntoutusta saavia lapsiperheitä sekä ammattilaisia ja asiantuntijoita monipuolisesti eri kuntoutustahoilta käyttökokeiluiden ja kommentoinnin kautta.

Osallistumisen ekologisen arvioinnin käsikirja perustuu pääosin Chiarellon ja Palisanon alkuperäiseen ekologisen arvioinnin kehittämistyöhön ja LOOK-hankkeessa toteutuneiden kokeiluiden tuloksiin. Tämän lisäksi käsikirjaan on tuotu joitakin keskeisiä lähteitä ja kirjallisuusviitteitä.

Lämpimin terveisin,

Nea ja Salla

OSA I

OSALLISTUMISEN EKOLOGISEN ARVIOINNIN YLEISKUVA JA TAUSTA

Ekologinen arviointi

Lasten kuntoutuksessa ”ekologinen” tarkoittaa lapsen ja ympäristön välistä vuorovaikutusta, jossa lapsi käsitetään aktiiviseksi toimijaksi. Tällöin lapsi on kuntoutuksensa suunnittelija, arvioija ja päätöksentekijä yhdessä aikuisten kanssa. Ekologisessa lähestymistavassa toimintakykyisyys ilmenee lapsen toiminta- ja kehitysympäristössä, perheen rutiineissa ja sosiaalisissa verkostoissa.

Ekologisessa arvioinnissa lapsi, perhe ja ammattilaiset arvioivat lapsen, perheen ja ympäristön näkökulmista yhdessä sitä, mitä lapselle merkityksellisen osallistumisen tavoitteen saavuttaminen edellyttää. Lapsi, perhe ja ammattilaiset kehittävät arvioinnin pohjalta yhdessä toimintasuunnitelman. Kuviossa 1 on esitetty arvioinnin kokonaisuus. Arviointimenetelmän lomakkeet ovat liitteessä 1, jossa on lisäksi linkki sähköisesti täytettävään pdf-lomakkeeseen.

Ekologinen arviointi on uudenlainen menetelmä, joka ohjaa kuntoutuksen perustehtävien toteutusta systemaattisesti, kokonaisvaltaisesti ja yhteistoiminnallisesti lapsen kehitysympäristön huomioiden. Arviointi mahdollistaa luottamuksellisen suhteen rakentamisen perheen ja ammattilaisten välille.

Arvioinnin lähtökohtia

Perheellä ja lapsen kanssa toimivilla henkilöillä on suuri merkitys siinä, millaiset mahdollisuudet lapsella on saavuttaa tavoite, joka hänen kuntoutumiselleen on asetettu. Myös ympäristötekijöiden, kuten toimintapaikkojen fyysisten ominaisuuksien ja asenneilmapiirin, vaikutus lapsen osallistumiseen sitä tukevasti tai rajoittavasti on osoitettu lukuisissa tutkimuksissa (Law ym. 2007; Anaby ym. 2013; Rosenberg ym. 2013). Tämän vuoksi kuntoutuksen keinoilla pyritään vaikuttamaan lapsen kehittymisen lisäksi myös ympäristön resursseihin ja mahdollisuuksiin tukea lapsen kuntoutumista.

Kuntoutuksen yleisinä tavoitteina ovat usein lapsen oppiminen, hänen voimavarojensa vahvistuminen, uusien mahdollisuuksien löytäminen, hänen parempi selviytymisensä päivittäisistä toimista ja hänen toimintakykynsä paraneminen. Lapsen tavoitteet ovat aina yksilölliset, ja ne sisältävät lapselle merkityksellistä toimintaa arjessa. Lapsen näkökul-

LAPSI		
Aihealue tavoitteen saavuttamiseksi	Tämän hetkinen tilanne	Muutos tavoitteen saavuttamiseksi
Kiihottosus ja halu osallistua toimintaan		
Tieto ja ymmärrys toiminnasta		
Fyysiset taidot (asennot, liikkuminen, käsiin käyttö)		
Isestä huolehtiminen (syöminen, pukautuminen, peseytyminen, WC:ssä käyminen)		
Kotunnukointiin liittyvät huomiot		
Sosiaaliset ja emotionaaliset huomiot, käyttäytymiseen liittyvät huomiot		
Aistitoimintoihin liittyvät huomiot		
Terveysteen ja turvallisuuteen liittyvät huomiot		
Muuta		

PERHE		
Aihealue tavoitteen saavuttamiseksi	Tämän hetkinen tilanne	Muutos tavoitteen saavuttamiseksi
Kiihottosus ja halu siihen, että lapsi osallistuu toimintaan		
Perheen rutiinit arjessa, jotka ovat olemassa toimintaan osallistumiseksi		
Lapsen osallistamiseen liittyviä haasteita		
Lapselle toimintaan osallistumiseksi annettu tuki		
Perheen resurssit lapsen toimintaan osallistumisen mahdollistamiseksi		
Käsitys lapsen valmiudesta osallistua toimintaan		
Muuta		

YMPÄRISTÖ		
Aihealue tavoitteen saavuttamiseksi	Tämän hetkinen tilanne, saavutettavuus ja saatavuus	Muutos tavoitteen saavuttamiseksi
Paikkojen saavutettavuus ja turvallisuus, joissa toiminta tapahtuu		
Fyysisen avun saatavuus ikäsovereilla ja aikuisilta (ei-perheenjäseniltä)		
Sosio-emotionaalisen tuen saatavuus ikäsovereilla ja aikuisilta (ei-perheenjäseniltä)		
Yhteisön resurssien saatavuus		
Muuta		

TOIMINTASUUNNITELMA

Yhteenveto muutoksista tavoitteen saavuttamiseksi (liittyen lapseen, perheeseen ja ympäristöön)	Tehdävät ja menetelmät	Vastuussa olevat(t) henkilö(t)/ Aikataulu

Kuvio 1. Yleiskuva: Osallistumisen ekologinen arviointi

masta merkityksellistä on konkreettinen mieluisaan toimintaan osallistuminen, kuten jalkapallon pelaaminen kavereiden kanssa koulun välitunneilla. Osallistumisen tavoite liittyy lapsen elämäntilanteeseen, kuten perheen, koulun, päiväkodin tai muun yhteisön toimintaan ja rutiineihin.

Lapsen kuntoutuminen on yksilön ja ympäristön välinen muutosprosessi (Järvikoski 2013; Sipari ym. 2017). Tämä edellyttää perinteisen summatiivisen tulosarvioinnin lisäksi myös prosessiarviointia, jota tehdään prosessin käynnistymis- ja toteutusvaiheessa. Prosessiarvioinnin tehtävä on ohjata toimintaa, kun laaditaan ja tarkastetaan suunnitelmaa.

Kuntoutumisen arviointi on yksilöllistä ja arviointikeinojen valinta perustuu lapsen yksilöllisiin tavoitteisiin ja lapsen elämäntilanteeseen sekä ympäristöön. Tämä takia standardoitujen arviointimittareiden lisäksi tarvitaan arviointia, jonka tarkoituksena ei ole verrata tuloksia viitearviointeihin, vaan tunnistaa yksilöllisiä tarpeita ja merkityksellisiä muutoksia.

Ekologisessa arvioinnissa mahdollistetaan muutosten ennakointi kuvaamalla nykytilanne ja arvioimalla eri näkökulmista, miten asetettu lapsen osallistumisen tavoite on mahdollista saavuttaa. Kyse on tällöin kehitävästä arvioinnista, jonka tarkoitus on ohjata toimintaa tavoitteen suunnassa. Myöhemmin tässä käsikirjassa käytetään osallistumisen ekologisesta arvioinnista lyhennettä ekologinen arviointi tai pelkästään arviointi.

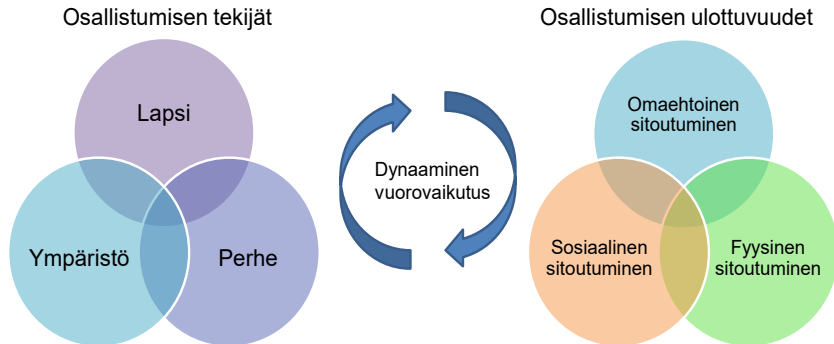
Lapsen kuntoutumisen muutos- ja oppimisprosessissa on oleellista arvioida lapsen, perheen ja ympäristön näkökulmista, miten mahdollistetaan lapsen osallistumisen tavoitteen saavuttaminen.

Teoreettinen perusta

Osallistumisen tekijät ja ulottuvuudet

Lapsen merkityksellinen osallistuminen tarkoittaa osallistumiseen vaikuttavien tekijöiden (lapsi, perhe ja ympäristö) ja osallistumisen ulottuvuuksien (fyysinen, sosiaalinen ja omaehtoinen sitoutuminen) dynaamista vuorovaikutusta (kuvio 2). Lapsen ja perheen kiinnostuksen kohteet ja heille tärkeät asiat ilmentävät merkityksellistä osallistumista. Osallistumista määrittävät aidotelämäkokemukset lapsen luonnollisissa ympäristöissä, jotka edistävät lapsen leikkisyyttä, oppimista, taitojen kehittymistä ja itseohjautuvuutta.

Fyysisellä sitoutumisella tarkoitetaan lapsen konkreettista osallistumista siihen suoritukseen, mitä lapsi on tekemässä. *Sosiaalisella sitoutumisella* tarkoitetaan lapsen ja muiden ihmisten välistä vuorovaikutusta suorituksen aikana. Lapsen *omaehtoisella sitoutumisella* tarkoitetaan lapsen tahtoa osallistua toimintaan, tekemisen riemua sekä ymmärrystä itsestä liittyen minäkäsityksen kehitykseen ja uusien asioiden oppimiseen.

Kuvio 2. Osallistumisen tekijät ja ulottuvuudet (mukaillen Palisano ym. 2012).

Osallistumisen tavoite

Osallistumisen ekologisessa arvioinnissa osallistuminen tarkoittaa ICF-luokituksen mukaisesti osallisuutta elämäntilanteisiin (ICF 2004). ICF-luokituksessa osallistumisen tavoite sijoittuu suoritusten ja osallistumisen osa-alueille. Suoritus on yksilön toteuttama tehtävä, kuten puhuminen, liikkuminen ja käsien käyttäminen. Ystävän kanssa keskustelu, jalkapallon pelaaminen ja taidetunneilla käyminen ovat esimerkkejä osallistumisesta, joihin sisältyy puhuen, liikkuen ja käsin tehtäviä suorituksia.

Osallistumisen tavoite määritellään ennen ekologista arviointia. Tavoite kohdistuu lapsen osallistumiseen lapsen omassa ympäristössä ja tässä arvioinnissa siitä käytetään nimitystä osallistumisen tavoite. Osallistumisen tavoitteessa on kaksi keskeistä avaintekijää:

1. tavoitteena oleva osallistuminen on lapselle merkityksellistä eli jotakin, mitä lapsi haluaa tehdä, hänen tarvitsee tai hänen odotetaan tekevän,
2. osallistumisen tavoite sisältää ympäristön, jossa osallistuminen toteutuu.

Arvioinnissa ensisijaista on, että tavoite liittyy lapsen konkreettiseen osallistumiseen arjessa, esimerkiksi tabletin pelaamiseen yhdessä kaverin kanssa, eikä yksittäiseen suoritukseen toiminnassa, kuten kuvakkeiden ja aakkosten tunnistamiseen.

Esimerkkejä osallistumisen tavoitteista on kuvattu taulukossa 1. Esimerkit havainnollistavat, miten tavoitteet ovat sidoksissa lapsen elämäntilanteeseen ja ympäristöön, jossa osallistuminen tapahtuu. Kuvatut ICF-koodit ovat esimerkkejä ja havainnollistavat sitä, millaisia toimintakyvyn kuvauskohteita ja ympäristötekijöitä tavoitteisiin voi liittyä.

Osallistumisen tavoite	Esimerkkejä tavoitteeseen liittyvistä osallistumisen ja suoritusten kuvauskohteista ICF-luokituksessa	Esimerkkejä tavoitteeseen liittyvistä ympäristötekijöistä ICF-luokituksessa
Hipan leikkiminen yhdessä kavereiden kanssa läheisessä puistossa	Leikki (d9200), vapaamuotoiset ystävyysuhteet (d7500)	Ystävät (e320), erityistuotteet ja teknologiat henkilökohtaiseen liikkumiseen ja liikenteeseen sisä- ja ulkotiloissa (e1201)
Osallistuminen liikuntatunneille koulussa	Kouluopetus (d820)	Tuttavien, ikätoverien, työtoverien, naapurien ja yhteisön jäsenen asenteet (e425), muiden ammattihenkilöiden asenteet (e455), arkkitehtuuri- ja rakennussuunnittelun sekä rakentamisen tuotteet ja teknologiat julkisten rakennusten sisällä olevien palvelutilojen käyttöä varten (e1501)
Uimassa käyminen siskon kanssa uimahallissa lähellä kotia	Liikkuminen erilaisissa paikoissa (d460), perhesuhteet (d760), uiminen (d4554)	Julkisten rakennusten arkkitehtuuri- ja rakennussuunnittelun sekä rakentamisen tuotteet ja teknologiat (e150), lähiperheen jäsenen asenteet (e410)
Rumpujen soittaminen kerran viikossa nuorten bändikerhossa	Virkistäytyminen ja vapaa-aika (d920)/ taiteet ja kulttuuri (d9202), käden ja käsivarren käyttäminen (d445)	Tuttavien, ikätoverien, työtoverien, naapurien ja yhteisön jäsenen asenteet (e425), kulttuuri-, virkistys- ja urheilutoiminnan yleistuotteet ja teknologiat (e1400)
Kävely kouluun ystävien kanssa ja ilman aikuisten tukea	Käveleminen (d450), kodin ja muiden rakennusten ulkopuolella liikkuminen (d4620), henkilöiden välinen monimuotoinen vuorovaikutus (d720), keskustelu (d350)	Tuotteet ja teknologiat henkilökohtaiseen liikkumiseen ja liikenteeseen sisä- ja ulkotiloissa (e120), kommunikoinnin erityistuotteet ja teknologiat (e1251)

Taulukko 1. Esimerkkejä osallistumisen tavoitteista ja ICF-kuvauskohteista, joita tavoitteisiin voi liittyä

Yhteistoiminnallinen prosessi

Osallistumisen ekologinen arviointi kehitettiin menetelmäksi, joka vie käytäntöön Palisanon ym. (2012) kuvaamaa mallia osallistumiseen perustuvasta terapiasta (*participation-based therapy*). Se perustuu olettamukselle, jonka mukaan yhteistoiminnallinen prosessi vahvistaa lapsen ja perheen osallistumisen tavoitteen saavuttamista. Yhteistoiminnallisessa prosessissa informaatio on jaettua, ratkaisuja tunnistetaan ja interventiot rakentuvat lapsen, perheen ja ympäristön voimavaroille (ks. Chiarello 2017). Osallistumiseen perustuva terapia sisältää viisivaiheisen yhteistoiminnallisen prosessin:

1. Luodaan yhteistoiminnallinen suhde perheen ja lapsen kanssa.
2. Määritellään yhteinen osallistumisen tavoite.
3. Arvioidaan lapsen, perheen, ja ympäristön vahvuuksia ja tarpeita sekä sitä, mitä pitää tapahtua tavoitteen saavuttamiseksi.
4. Kehitetään toimintasuunnitelma ja toteutetaan se.
5. Arvioidaan prosessia ja tuloksia lapsen ja perheen kanssa.

Osallistumiseen perustuvan terapian periaatteet (Palisano ym. 2012):

- Tavoitteellisuus
- Ekologisuus
- Yhteistoiminnallisuus
- Perhekeskeisyys
- Voimavaralähtöisyys
- Omaehtoisuus ja sitoutuvuus

OSA II

EKOLOGISEN ARVIOINNIN KÄYTTÖOHJEET

Arvioinnin tarkoitus ja tavoitteet

Osallistumiseen ekologinen arviointi on menetelmä, joka ohjaa lapsen yksilöllisen tavoitteen saavuttamisen arvioinnin ja toimintasuunnitelman laadinnan prosessia. Osallistumiseen ekologinen arviointi on suunniteltu alunperin 5–12-vuotiaiden lasten, joilla on liikuntavamma, sekä heidän perheidensä ja terapeuttinsa yhteistoiminnalliseen käyttöön. Arviointia voi tarpeen mukaan, sen soveltuvuuttaharkiten, käyttää myös muunikäisten lasten ja nuorten kanssa heidän saamistaan diagnooseista riippumatta. Arviointia voi käyttää myös moniammatillisesti kuntoutus- ja kasvatusalan henkilöstön kanssa.

Lapsen kuntoutumisen kattava ja moninäkökulmainen arviointi, toiminnan suunnittelu ja toteutus lapsen tavoitteen suunnassa ovat tuloksellisen kuntoutuksen kulmakiviä.

Osallistumisen ekologisen arvioinnin tarkoituksena on systemaattisesti:

- a) tunnistaa lapsen, perheen ja ympäristön vahvuuksia ja tarpeita, jotka liittyvät yhdessä sovittuun osallistumisen tavoitteeseen
 - Tunnistaminen” tarkoittaa tässä keskustelun kautta muodostettua kirjallista kuvausta tämän hetkisestä tilanteesta suhteessa tavoitteeseen.
- b) määrittää, mitä muutosta lapsi ja perhe tarvitsevat ja mitä ympäristön tukea tarvitaan, jotta osallistumisen tavoite saavutetaan
 - "Määrittely" tarkoittaa tässä keskustelun kautta tuettua yhteistä käsitystä ja kirjallista kuvausta siitä, millä teoilla/edellytyksillä tavoite saavutetaan.
- c) kehittää toimintasuunnitelma.
 - "Kehittää" tarkoittaa tässä yhteistoiminnallisesti, keskustelun kautta tehtyä konkreettista kirjallista suunnitelmaa siitä, miten tavoite saavutetaan.

Arviointi toteutetaan kuntoutuksen alkaessa, mutta toisaalta se on jatkuva prosessi, jota täydennetään, kun toimitaan osallistumisen tavoitteen saavuttamiseksi. Osallistumisen ekologisessa arvioinnissa voi tarpeen mukaan hyödyntää keskustelun lisäksi *haastattelun*, *havainnoinnin* ja

kliinisen tutkimisen tuottamaa tietoa. Arviointitiedon saamiseksi ammattilaiset keskustelevat lapsen ja perheen kanssa sekä niiden ihmisten kanssa, joiden panos osallistumisen tavoitteen saavuttamisen kannalta on tärkeä. Nämä henkilöt voivat olla sosiaali-, terveys- ja kasvatusalan ammattilaisia, joilla on erityistä tietoa lapsen toimintakyvystä erilaisissa ympäristöissä, sekä lapselle tärkeissä yhteisöissä toimivat ohjaajat sekä muut lapset ja nuoret. Ammattilaiset voivat oman ammatin osaamista ja menetelmiä hyödyntäen havainnoida ja tutkia lapsen sen hetkisiä taitoja ja toimintakykyä ihanteellisesti siinä paikassa, jossa lapsen tavoitteen mukainen osallistuminen toteutuu. Ammattilaiset voivat tarpeen mukaan käyttää myös kliinisiä arviointimenetelmiä liittyen esimerkiksi liikkumiseen, käden käyttöön, kommunikaatioon tai itsestä huolehtimiseen.

Ekologisen arvioinnin kokeiluissa ja kommentoissa lasten vanhemmat ja ammattilaiset toivat esille menetelmän vahvuuksia ja kuvasivat sen mahdollistavan:

- lapsen, perheen ja yhteisön jäsenten ja ammattilaisten näkökulmien kokoamisen
- perheen ja ammattilaisten yhteistoiminnan, kun arvioidaan tavoitteen saavuttamiseen vaikuttavia tekijöitä
- merkitykselliseen toimintaan ja yhteiseen tavoitteeseen keskittymisen
- lapsen, perheen ja yhteisön jäsenten motivaation vahvistumisen tavoitteen saavuttamiseksi
- lapsen valmiuksien, itsemääräämisen ja identiteetin vahvistumisen
- voimavara- ja ratkaisukeskeisen lähestymistavan, jolla perhe ja yhteisö voivat tukea lapsen osallistumista
- yhdessä kehitetyn toimintasuunnitelman, joka perustuu lapsen ja perheen toimintaan arjessa ja elämäntilanteeseen
- yksilöllisten tehtävien ja vastuiden sopimisen yhdessä lapsen osallistumisen tavoitteen saavuttamiseksi.

”Arvioinnin avulla saatiin ymmärrys, mitä kaikkea tarvitaan, jotta tavoite saavutetaan.”

Lapsen äiti

”Ekologinen arviointi auttaa konkretisoimaan tavoitteita ja sitouttaa kaikki osapuolet tehokkaammin niiden eteen työskentelemiseen.”

Lapsen äiti ja terapeutti yhteisessä palautteessa

Arviointiprosessi

Ekologisessa arvioinnissa käytetään perhekeskeistä lähestymistapaa. Ekologisen arvioinnin onnistunut käyttö mahdollistuu, kun ammattilaisella on:

- lasta ja perhettä kunnioittava asenne
- uskoa lapsen kykyyn ilmaista oma näkemyksensä
- taitoa kommunikoida lapsen kehitystasolla ja tavalla
- tahtoa tarkastella asioita lapsen ja perheen näkökulmasta
- herkkyyttä havaita lapsen viireystila
- kykyä ohjata dynaamista vuorovaikutusta ja dialogia lapsen vanhempien kanssa
- osaamista rakentaa avoin ja luottamuksellinen suhde perheen kanssa
- taitoa ohjata toimijoita aktiiviseen roolin ja vastuun ottoon
- yhteistoimintaan suuntaava asenne
- kokonaisvaltainen ajattelutapa ja kyky yhdistää sekä jäsentää asioita
- avoimuutta ja rohkeutta uusille mahdollisuuksille
- kykyä ajatella tulevaisuussuuntautuneesti ja suunnitella tulevaisuutta.

Yksi yhteinen lapselle ja perheelle tärkeä tavoite

Lapsen osallistumisen tavoitteen asettaminen on tärkeää osallistumisen ekologisen arvioinnin kannalta, vaikka se ei ole osa arviointiprosessia. Osallistumisen tavoite voi olla jo valmiiksi yhdessä mietitty lapsen kuntoutuksen, kasvatuksen tai oppimisen henkilökohtaisissa suunnitelmissa (esim. VASU, HOJKS). Jos mielekästä osallistumisen tavoitetta ei ole valmiina ennen ekologista arviointia, perhe ja ammattilaiset voivat yhdessä määrittellä sen hyödyntäen esimerkiksi COPM (*Canadian Occupational Performance Measure*, Law ym. 2005) -välinettä, joka löytyy TOIMIA-tietokannasta. COPM on mittari, joka on suunniteltu tunnistamaan asiakkaan itsensä havaitsemia muutoksia päivittäisen elämän toiminnoista suoriutumisessa (Law ym. 2005).

Perheen ja ammattilaisten on hyvä käydä perusteellinen keskustelu lapsen toiveista, mieltymyksistä ja tarpeista osallistumisen tavoitteen tunnistamisessa. Lasten kuntoutuksessa lapsen osallistumisen tavoitteen asettaminen edellyttääkin vuorovaikutus- ja yhteistoimintaosaamista. Osallistumisen ekologisessa arvioinnissa on oleellista, että osallistumisen tavoite on lapsen, perheen ja ammattilaisten yhdessä määrittelemä ja että se on ilmaistu lapsen iän ja tarpeiden mukaan lapsen tai perheen näkökulmasta. Ammattilaisten tärkeä tehtävä on avustaa lasta ja perhettä tunnistamaan merkitykselliset muutokset toiminnassa ja osallistumisessa sekä määrittämään tavoite niin, että sen saavuttaminen on mitattavissa. (Ks. lisää Puolsen ym. 2015; Sukula ym. [toim.] 2015.)

Osallistumisen tavoitteen tunnistamisen jälkeen on suositeltavaa asettaa tavoite SMART-muotoon eli tarkaksi, mitattavaksi, saavutettavaksi, realistiseksi ja ajoitetuksi (Bovend-Eerd ym. 2009). Tavoitteen voi kirjata hyödyntäen *Goal Attainment Scaling* (GAS) -menetelmää (King ym. 1999, Sukula ym. [toim.] 2015). GAS-menetelmässä laaditaan yksilöllinen tavoite, ja menetelmä on hyödyllinen tapa arvioida edistymistä tavoitteen suunnassa. GAS-mene-

telmässä ei kuitenkaan tehdä arviointia ja suunnitelmaa siitä, miten tavoite saavutetaan, kuten ekologisessa arvioinnissa tehdään. Osallistumisen ekologisen arviointi ja GAS-menetelmä siis täydentävät toisiaan eivätkä ole päällekkäisiä.

Esimerkkejä lapsen osallistumiseen tavoitteista:

- Pyöräilen kaatumatta kotikulmillani jalkakäytävillä puolen tunnin ajan.
 - Osallistun tanssitunneille kerran viikossa.

Vanhempien näkökulmasta ekologisen arvioinnin erityisenä hyötynä on mahdollisuus lapsen oman tahdon ilmaisuun sekä lapsen mahdollisuus oivaltaa ja ymmärtää tavoitteen merkitys hänelle itselleen. Keskustelu lapsen kanssa voi tuoda esille uusia, yllättäviäkin asioita. Esimerkiksi yhdessä kokeilussa ekologisessa arviointikeskustelussa paljastui, että lapsella oli pelkoja itsenäisen kaupassa käynnin tavoitteen suhteen, koska hänellä ei ollut enää mielikuvituskavereita ja ilman niitä hän ei enää uskaltanut kokeilla asioita, kuten ennen.

On tärkeää kuvata osallistumisen tavoitteen konteksti eli lapsen oma ympäristö päivittäisissä toiminnoissa. Osallistumisen yksityiskohtaisen analyysin ja kokonaisvaltaisen toimintasuunnitelman tekemiseksi on suositeltavaa, että lapsella on **yksi osallistumisen tavoite**. Lapsen tavoitteiden samanaikaista määrää on syytä huolella harkita, jotta lapsi voi keskittyä ja saavuttaa tavoitteensa parhaalla mahdollisella tavalla.

Ekologisen arviointiprosessin aikana perhe ja ammattilaiset voivat huomata, että osallistumisen tavoitetta on tarpeen muuttaa tai muokata. Arvioinnin aikana voidaan myös huomata ja päättää, että ajankohta ei ole oikea tavoitteen saavuttamisen suhteen tai että tavoite tulee jakaa pienempiin osiin tai jokin toinen tavoite onkin tärkeämpi. Jos osallistumiseen tavoite muuttuu, ekologinen arviointi tehdään uudelleen, jotta tunnistetaan tarvittavat muutokset uuden tavoitteen saavuttamiseksi.

”Ekologisen arvioinnin hyötynä oli se, että määrittelimme yhteisen tavoitteen ja tarkastelimme sitä yksityiskohtaisesti ja keskustelimme siitä.

Meille tuli tunne, että teemme tätä yhdessä.”

Lapsen äiti ja terapeutti yhteisessä palautteessa

”Keskustelu loi uskoa siihen, että tavoite on mahdollista saavuttaa.”

Lapsen äiti

Keskustelu muutostarpeista tavoitteen saavuttamiseksi

Arviointiprosessi tarjoaa mahdollisuuden keskustella tavoitteesta ja pohtia, miten se voidaan saavuttaa. Tavoitteen saavuttamiseen tarvittavia muutoksia tarkastellaan lapsen, perheen ja ympäristön näkökulmasta. Ekologisessa arvioinnissa on tärkeää, että ammattilaiset tukevat perheen aktiivista osallistumista keskusteluun ja selvittävät lapsen ja perheen voimavaroja sekä resursseja suhteessa tavoitteeseen. Arvioinnin aikana ammattilaiset voivat käyttää vaihtelevia keinoja perheen osallistamiseksi prosessiin. Tällaisia ovat esimerkiksi avoimet kysymykset ja tarkentavat kysymykset, jotka auttavat perhettä jakamaan asiantuntijuuttaan ja tunnistamaan tärkeimmän tavoitteen (An & Palisano 2014). Myös toivottavan tulevaisuuden kysyminen vanhemmilta osallistaa heitä arviointikeskusteluun (An & Palisano 2014). Arvioinnin edetessä ammattilaiset ja perhe tekevät yhdessä yhteenvedon keskustelussa ilmenneistä muutostekijöistä, joita tarvitaan tavoitteen saavuttamiseksi.

Lapsen näkökulmasta kuvattuun yhteiseen osallistumisen tavoitteeseen liittyen ammattilaiset voivat määrittellä kuntoutuksen näkökulmasta tärkeitä asioita, joita tulee huomioida tavoitteen saavuttamiseksi. Tällaisia ovat esimerkiksi fysioterapiassa tasapainon paraneminen, toimintaterapiassa oma-aloitteisuuden lisääntyminen ja puheterapiassa se, että lapsi oppii käyttämään kuvioita näkökulmiensa ilmaisun tueksi. Vanhemmat määrittelevät myös omalta kannaltaan tärkeitä tavoitteita, esimerkiksi turvallisen toiminnan varmistamisen. Lisäksi huomioidaan lapsen toimintaympäristössä toimivien ihmisten, kuten opettajien, päiväkodin hoitajien, valmentajien ja avustajien, näkemyksiä resursseista ja tuesta lapsen tavoitteen saavuttamiseksi.

”Huomasimme erilaisia asioita, jotka vaikuttavat tavoitteena olevaan toimintaan ja siihen, mitä tarvitsee tehdä ja mahdollistaa, jotta tavoite saavutetaan.”

Lapsen äiti ja terapeutti yhteisessä palautteessa

”Ekologisen arvioinnin kautta keskustelussa päästiin heti asiaan ja pohtimaan asioita laajemmin, syvällisemmin, eri kanteilta.”

Lapsen terapeutti

Selkeän toimintasuunnitelman kehittäminen

Yhdessä tehty ja toteutettava toimintasuunnitelma motivoi, sitouttaa ja osallistaa kaikki toimijat tavoitteen saavuttamiseen. Keskustelun ja suunnitelman avulla eri toimijoiden osallistuminen, aikataulu, tehtävien jako ja vastuut tavoitteen saavuttamisessa selkiytyvät. Keskustelun tarkoitus on jakaa ajatuksia ja kehittää ratkaisuja. Toimintasuunnitelmassa perhe määrittää ideat, jotka voidaan toteuttaa ja joita voidaan harjoitella perheen päivittäisten rutiinien yhteydessä.

”Toimintasuunnitelma selvensi tehtäviä ja vastuita ja lisäsi sitoutumista toimintasuunnitelman toteuttamiseen.”

Lapsen isä

Asioiden kirjaaminen toimintasuunnitelmaan helpottaa asioihin palaamista ja tehtävien sekä vastuiden tarkastamista. Toimintasuunnitelman avulla keskustelua lapsen osallistumisen tavoitteesta voi käydä lapsen ympäristöissä, kuten päiväkodissa. Osallistumisen tavoite voi olla sellainen, että se on toteutettavissa eri ympäristöissä, kuten kotona, päiväkodissa tai koulussa ja harrastuksissa. Osallistumisen tavoite ei siten välttämättä ole tiettyyn ympäristöön sidottu, vaan esimerkiksi lapsen osallistumista ystävän kanssa leikkitilanteeseen voi tarkastella päiväkodissa ja kotona. Käyttökokemusten perusteella ekologinen arviointi sopii hyvin käytettäväksi myös yhteistoiminnassa kasvatuksen ja opetuksen ammattilaisten kanssa. Ekologinen arviointi voi ohjata verkostoneuvotteluiden keskustelua ja auttaa olennaisten kysymysten esittämisessä ja tunnistamisessa.

Toteutus ja lomakkeen täyttäminen

Aika, paikka ja käytötapa sovitaan tilannekohtaisesti

Ekologinen arviointi on moninäkökulmaisuuudessaan kattava ja siten kokonaisuudessaan pitkä. Ekologisen arvioinnin täsmällistä kestoa ei voi määrittellä. Arviointiin voi mennä tunti tai puolitoista riippuen niin lapsesta, perheestä kuin ammattilaisistakin sekä yhdessä määrittelystä tavoitteesta ja sen saavuttamiseen tarvittavista muutoksista. Ajankäytössä ja tehokkuudessa auttaa arviointiin ennalta valmistautuminen. Arvioinnin sisällöstä ja tarkoituksesta kannattaakin tiedottaa perheille ennen arviointia (liite 2). Myös osallistumisen tavoite voidaan määrittellä yhdessä etukäteen. Ammattilaisten valmistautumista tukee arviointimenetelmään perehtymisen lisäksi sen käytön harjoittelu kollegoiden ja tuttujen perheiden kanssa.

Arviointia voi tehdä prosessiluonteisesti vaiheittain. Sitä ei tarvitse saada valmiiksi kerralla. Väsymyksen tai huonon hetken yllättäessä arviointia kannattaa lykätä seuraavaan kertaan tai pitää tauko mahdollisuuksien mukaan. Ekologisen arvioinnin lomake ja kaksi esimerkkiä ovat liitteissä 1 ja 3 a/b.

Ammattilaiset ja perheet voivat käyttää arviointia joustavasti, soveltaen ja mukauttaen. He päättävät yhdessä, mitkä huomiot ovat tarkoituksenmukaisia suhteessa lapsen osallistumiseen tavoitteeseen. Arvioinnissa olevia kysymyksiä voi käyttää tarpeen mukaisesti. Kaikkia kysymyksiä ei tarvitse käydä systemaattisesti läpi, eivätkä kysymykset sovellu sellaisenaan kaikkiin tavoitteisiin. Kysymykset ovat esimerkkejä ja auttavat keskustelua. Ammattilaiset voivat muotoilla kysymyksiä erilaisille perheille ja erilaisiin tilanteisiin sopiviksi.

Ekologinen arviointi voidaan toteuttaa ammattilaisten ja perheen yhdessä päättämässä paikassa. Arviointitilanteen on hyvä olla rauhallinen, jotta keskittyminen ja asioiden pohtiminen yhdessä onnistuvat hyvin.

Osallistujat ja heidän tehtävänsä

Ammattilaiset voivat aloittaa arvioinnin käymällä ensin läpi osallistumisen tavoitteen ja kannustaen lasta sekä perhettä mukaan jakamaan ideoita ja keskustelemaan siitä, mikä tavoitteen suhteen sujuu hyvin ja mitä muutoksia he kaipaavat tavoitteen saavuttamiseksi. Ammattilainen osoittaa osan kysymyksistä enemmän lapselle ja osan aikuisille.

Lapsella on oikeus päättää, haluaako hän osallistua ekologiseen arviointiin vai ei. Lapsen asema ja osallistumisen taso voi vaihdella lapsen persoonallisuuden sekä iän ja kehitystason mukaan. Lapsi voi olla tiedon antaja vastaten kysymyksiin tai aktiivinen tiedon rakentaja yhdessä aikuisten kanssa. Lapsi voi arvioinnin alussa olla hyvinkin innostunut ja lopussa touhuta jo jotakin aivan muuta. Toiset lapset voivat kokea itsestä puhumisen hankalaksi, ja erityisesti osallistumisen haasteiden esille nostaminen voi tuntua vaikealta aiheelta. Keskustelutilanne onkin tärkeää rakentaa lapselle mielekkääksi ja lapsen osallistumista mahdollistavaksi.

Arvioinnissa voi toimia luovasti ja käyttää lapsiystävällisiä keskustelutapoja, kuten esimerkiksi hyödyntää osallistumisen tavoitteeseen liittyviä valokuvia, videoita, leikkiä, piirtämistä ja kuvakortteja keskustelun pohjana. Lapsi voi innostua yhteistoimintaan leikin kautta. Käytökokeiluissa lapsi esimerkiksi hahmotteli omalle nukelleen tavoitteen ja suunnitelman siitä, miten nukkea voisi auttaa osallistumaan toimintaan. Osallistuminen arviointi voi parhaimmillaan tukea ja vahvistaa lapsen myönteistä kokemusta omana itsenään olemisesta. Se voi myös tukea kokemusta osallisuudesta ja aktiivisesta toimijuudesta.

Lapset motivoituvat tuottamaan yhdessä tietoa, kun he kokevat asian kiinnostavaksi ja itselleen tärkeäksi. Osallistumisen tavoitteen määrittelyn tulisikin lähteä lapsen tarpeesta, hänelle merkityksellisestä toiminnasta arjessa.

Ekologinen arviointi perustuu ratkaisukeskeisyyteen. Kun arvioinnissa käsitellään tavoitteen saavuttamiseen vaikuttavia tekijöitä, esille voi nousta perheen huolia ja lapsen vaikeuksia. Keskustelu näistä lapsen kanssa tai lapsen kuullen voi olla hankalaa ja aiheuttaa lapselle pahaa mieltä. Ennen keskustelua on neuvoteltava perheen kanssa, miten tällaisten tilanteiden kohdalla toimitaan ja mistä asioista on tarpeen keskustella lapsen kuullen ja mistä puolestaan ei kannata keskustella. Vanhemmille voi tarjota keskustelumahdollisuutta ilman lapsen läsnäoloa ja sopia esimerkiksi siitä, että lapsi leikkii tämän aikaa hoitajan kanssa.

Perheen kanssa on hyvä keskustella siitä, miten kunkin perheenjäsenen panos huomioidaan arvioinnissa. Arviointitietoa voidaan kerätä perheenjäseniltä myös puhelimitse tai kirjoitettuna, jos perheenjäsenet eivät ole läsnä arviointitilanteessa. Jos perhe sitä toivoo ja se on tavoitteen saavuttamisen kannalta olennaista, arviointiin voivat osallistua kaikki henkilöt, joilla on oleellista tietoa. Ympäristössä huomioidavista asioista voi esimerkiksi kerätä tietoa ensin perheeltä ja sitten hankkia lisätietoa ympäristössä toimivilta henkilöiltä, kuten toiminnan ohjaajilta.

Yleensä ammattilainen fasilitoi ja dokumentoi arviointiprosessin, mutta myös lapsen vanhempi voi ottaa tämän roolin ja tehtävän. Tämä sovitaan perhekohtaisesti. Arviointiprosessista vastaava henkilö kutsuu arviointiin osallistuvat ihmiset koolle ja antaa ennakkotiedot arviointiin valmistautumista varten.

Miten kerromme perheelle, mistä ekologisessa arvioinnissa on kyse?
Katso liite 2.

Arvioinnin eteneminen vaiheittain

Osallistumisen ekologisen arviointi etenee kolmessa vaiheessa:

1. arvioidaan lapsen, perheen ja ympäristön vahvuuksia ja tarpeita, jotka liittyvät yhdessä sovittuun osallistumisen tavoitteeseen
2. määritetään, mitä muutosta tarvitaan, jotta osallistumisen tavoite saavutetaan
3. kehitetään toimintasuunnitelma.

Kirjaamisen ohjeet

I Lapsen tiedot

Tähän kohtaan täytetään perustiedot lapsen kehityksestä, terveydestä, lääketieteellisistä rajoituksista ja turvallisuuteen liittyvistä tekijöistä, jotka ovat oleellisia lapsen osallistumisen kannalta.

II Arviointitiedot

Tähän kohtaan täytetään, milloin arviointi on tehty ja ketkä siihen osallistuvat (nimi ja ammattilaisten kohdalla ammattinimike).

III Osallistumisen tavoite

Keskustelun pohjalta kirjataan yhdessä sovittu osallistumisen tavoite ja ympäristö tai ympäristöt (missä ja kenen kanssa osallistuminen toteutuu).

IV Lapsen, perheeseen ja ympäristöön liittyvät aihealueet

Ekologinen arviointi sisältää kolme toisistaan riippuvaista osiota: *Lapsi, perhe ja ympäristö*. Jokaisessa osassa on 4–8 osallistumisen tavoitteen saavuttamiseen liittyvää aihealuetta. Aihealueista kuvataan osallistumisen tavoitteen

seen liittyviä piirteitä tai ominaisuuksia, kuten lapsen kiinnostus suorituksen, perheen tuki lapsen osallistumiselle tai yhteisön vapaa-ajan ohjelma, joka tarjoaa sovellettuja ratkaisuja lapsille, joilla on toiminnan rajoitteita.

Aihealueisiin liittyvien vahvuuksien ja tarpeiden arviointi tarjoaa systemaattisen viitekehyksen, jonka avulla a) voidaan tunnistaa ja kuvata lapsen tämänhetkisiä taitoja ja tilannetta, perheen tilannetta ja ympäristön resursseja ja käyttömahdollisuuksia sekä b) määritetään, mitä muutoksia tarvitaan osallistumisen tavoitteen saavuttamiseksi. Lapseen, perheeseen tai ympäristöön voi liittyä osallistumisen tavoitteen saavuttamisen kannalta tärkeitä muita aiheita, jotka eivät tule esille alla olevassa luettelossa. Nämä aihealueet voi kuvata arvioinnissa sarakkeeseen *”muuta”*. Kaikki alla olevassa luettelossa esitetyt asiat eivät ole välttämättä oleellisia osallistumisen tavoitteen saavuttamisen kannalta, ja siten niitä ei välttämättä ole tarpeen kuvata.

Lapseen liittyvät aihealueet suhteessa osallistumisen tavoitteeseen:

1. kiinnostus ja halu osallistua toimintaan
2. tieto ja ymmärrys toiminnasta
3. fyysiset taidot (mm. liikkuminen, käsien käyttö)
4. itsestä huolehtiminen (mm. syöminen, pukeminen, peseytyminen)
5. kommunikointiin liittyvät huomiot
6. sosiaaliset ja emotionaaliset huomiot ja käyttäytymiseen liittyvät huomiot
7. aistitoimintoihin liittyvät huomiot
8. terveyteen ja turvallisuuteen liittyvät huomiot.

Perheeseen liittyvät aihealueet suhteessa osallistumisen tavoitteeseen:

1. kiinnostus ja halu siihen, että lapsi osallistuu toimintaan
2. päivittäiset rutiinit ja perheen rakenteet, jotka ovat olennaisia toiminnassa
3. lapsen osallistumiseen liittyvät huolet
4. lapselle annettu tuki toimintaan osallistumiseksi
5. resurssit
6. käsitys lapsen valmiudesta osallistua toimintaan / saavuttaa tavoite.

Ympäristöön liittyvät aihealueet suhteessa osallistumisen tavoitteeseen:

1. saavutettavuus ja turvallisuus paikoissa, jossa toiminta tapahtuu
2. fyysisen avun saatavuus ikätovereilta ja aikuisilta (ei-perheenjäseniltä)
3. sosioemotionaalisen tuen saatavuus ikätovereilta ja aikuisilta (ei-perheenjäseniltä)
4. yhteisön resurssien saatavuus.

Lapsen ja perheen kanssa keskusteltaessa hyödynnetään kysymyksiä, joista osa on muotoiltu lapselle ja osa vanhemmille. Seuraavassa on esimerkkejä kysymyksistä, joita löytyy lisää liitteen 1 lomakkeesta. Taulukkoon 2 on kuvattu esimerkki pyöriäilemisen tavoitteeseen liittyen.

- Sinä haluaisit siis osallistua _____toimintaan. Ymmärsinkö oikein? Mikä siinä sinua erityisesti kiinnostaa?
- Mitkä asiat auttavat sinua osallistumaan toimintaan? Entä mitkä asiat sinua estävät osallistumasta?
- Mitä te ajattelette, että mitä pitäisi tapahtua, jotta _____ (lapsen nimi) toimintaan osallistuminen mahdollistuisi?
- Millaisia asioita olette tunnustaneet ympäristössä (asenneilmapiiri, fyysiset ominaisuudet ja esteet), jotka vaikuttavat _____ (lapsen nimi) toimintaan osallistumiseen?

Osallistumisen tavoitteena pyöriäileminen naapurustossa perheen kanssa

Lapsella on tärkeitä ominaisuuksia ja taitoja, joita tarvitaan pyöriäilyn oppimiseksi, kuten innostus ja hahmotuskyky. Lapsi itse haluaa oppia pyöriäilemään. Hänelle on tärkeää, että pyörä on oikean värinen. Lasta mietityttää, pysyykö hän isoveljensä perässä. Turvallisuuden kannalta pyöriäily edellyttää naapuruston ympäristöltä tiettyjä ominaisuuksia, jotka ovat tasainen alusta ja merkitty ajoreitti. Pyörältä vaadittavia asioita ovat apupyörät ja käsijarru.

Liittyen perheen päivittäisiin rutiineihin ja tukeen lapselle perhe nauttii ulkona olosta ja on motivoitunut harjoittelemaan pyörällä ajoa lapsen kanssa sään salliessa. Toiminta voidaan liittää perheen ulkoiluhetkiin, jotka toteutuvat useamman kerran viikossa iltaisin. Lapsella on lisäksi mahdollisuus harjoitella pyöriäilyä Mummin kanssa, joka viettää lapsen kanssa aikaa joka sunnuntaina. Perheen isä on innokas pyöriäilijä ja osaa opettaa lasta pyöriäilemään. Perheen äiti on huolissaan siitä, miten lapsi osaa varoa muita jalankulkijoita ja siitä, ettei lapsi kaadu ja satuta itseään. Lapsen isoveljen kanssa keskustellaan koko perheelle sopivasta pyöriäilyvauhdista.

Taulukko 2. Esimerkki osallistumisen tavoitteesta

Keskustelu osallistumisen tavoitteen saavuttamisesta, tarvittavasta ajasta ja panostuksesta

Lapseen, perheeseen ja ympäristöön liittyvän arviointikeskustelun jälkeen on tärkeää, että ammattilainen kertoo ja tekee perheen kanssa tuotetusta arviointitiedosta yhteenvedon. Tässä kohtaa korostetaan lapsen, perheen ja ympäristön voimavaroja. Tämän jälkeen katsotaan yhdessä kirjattuja asioita siitä, millaisia muutoksia tarvitaan tavoitteen saavuttamiseksi. Voimavarojen ja muutostarpeen kuvauksiin peilaten tarkastetaan, onko tavoite mahdollista saavuttaa vai tarvitseeko tavoitetta muokata. Keskustelussa jaetaan myös ajatuksia ajasta ja panoksesta, jota tarvitaan tavoitteen saavuttamiseksi. Jos tavoite muuttuu kokonaan toiseksi, arviointi tehdään uudelleen. Jos tavoite on sopiva, kehitetään toimintasuunnitelma.

V Toimintasuunnitelma

Toimintasuunnitelman kehittämistä helpottaa se, että ensimmäiseksi jäsennetään ne lapsen, perheen ja ympäristön muutokset, joita tarvitaan tavoitteen saavuttamisen. Jäsentäminen tehdään siten, että samanlaiset näkökulmat tavoitteen saavuttamiseksi tuodaan yhteen. Esimerkiksi jos lapsen tavoitteena on osallistua koulun retkille, toimintasuunnitelmaan kootaan yhteen siirtymisten sujumiseen liittyvät keinot, kuten:

- miten lapsi ohjeistaa muita ihmisiä avustamaan siirtymisissä paikasta toiseen (lapsen kommunikaatiokyvyt)
- turvallisten siirtymisten harjoittelu avustettuna (lapsen fyysiset kyvyt)
- miten siirtymistilanteet ja niiden harjoittelu liitetään osaksi perheen päivittäisiä rutiineja (perheen rutiinit arjessa)
- ja miten vertaiset ja muut henkilöt kuin perheen jäsenet avustavat lasta siirtymisissä eri ympäristöissä (fyysisen avun saatavuus ikätovereilta ja aikuisilta)

Toimintasuunnitelmassa useat eri keinot lapsen, perheen ja ympäristön suhteen voivat siis yhdessä optimoida tavoitteen saavuttamista.

Toimintasuunnitelma sisältää suunnitelmat tavoitteen saavuttamiseksi tarpeelliseen toimintaan kuten tiedon jakamiseen, koulutukseen, ohjaukseen, resurssien hankintaan sekä konsultointiin. Suunnitelman on tarkoitus korostaa tärkeitä ja ensisijaisia asioita sekä ”ensiaskeleita”. Suunnitelmassa tavoitteena on myös tunnistaa henkilöt, jotka vastaavat toiminnan aloittamisesta ja toteutumisesta. Monesti kyseessä on yhteistoiminnallinen prosessi, mutta voi myös olla tehtäviä, jotka esimerkiksi terapeutti ottaa ensisijaisesti vastuulleen, ja tehtäviä, joista perhe kantaa ensisijaisen vastuun. Ajanjakso osallistumisen tavoitteen saavuttamiseksi kirjataan.

Toimintasuunnitelmaan kirjataan ne asiat, joihin päätetään yhdessä ensisijaisesti vaikuttaa, jotta osallistumisen tavoite voidaan saavuttaa. Kaikkia lapsen, perheen tai ympäristön keskeisiä huomioita ei siis kirjata uudelleen, vaan tunnistetaan ne seikat, joista lähdetään liikkeelle. ”Yhteenveto muutoksista tavoitteen saavuttamiseksi” -sarakkeeseen kirjataan tiivistetty ja jäsennetty kuvaus muutoksista. Esimerkiksi lapsen leikkikavereille opetetaan, miten hän voi kertoa kuvien avulla, mitä leikkiä voisi yhdessä leikkiä. Tämän jälkeen sovitaan, kuka kuvat yhteiseen leikkiin tekee ja miten kuvien käytön näyttäminen toteutuu. Nämä asiat kirjataan ”Tehtävät ja menetelmät”-sarakkeeseen.

Toimintasuunnitelmasta muokataan sellainen, että jokainen toimija tietää, mitä tavoitteen saavuttamiseksi tehdään, sekä miten, milloin ja kuka vastaa minkäkin asian toteuttamisesta. Toimintasuunnitelmaa päivitetään sen mukaan, millaista edistymistä lapsen toi-

mintaan osallistumisessa tapahtuu. Toimintasuunnitelma kopioidaan kaikille osapuolille perheen toiveen mukaan. Käyttökokeilussa perhe oli esimerkiksi laittanut toimintasuunnitelman jääkaapin oveen muistilistaksi.

*”Mä näen jotenkin, että tässä on jotenkin ne moniammatillisen yhteistyön mahdollisuudet tässä, että kuka voi tukea miltä kantilta...
Et just se, kuka antaa panoksensa mihinkin kohtaan.”*
Erityistä tukea tarvitsevan lapsen opettaja

OSA III

EKOLOGISEN ARVIONNIN KEHITTÄMINEN

Kansainvälinen kehittämisprosessi

Osallistumisen ekologisen arvioinnin kehittivät alun perin professori Robert Palisano ja professori Lisa Chiarello vuonna 2010. Arvioinnin tarkoituksena on tukea lapsia, perheitä ja ammattilaisia kehittämään ja toimeenpanemaan toimintasuunnitelma osallistumisen tavoitteen saavuttamiseksi. Viitekehyksenä on ratkaisukeskeinen lähestymistapa. Arvioinnin ytimessä on lapsen, perheen ja yhteisön/ympäristön vahvuuksien tunnistaminen sekä sen määrittelemisen, millaisia asioita pitäisi tapahtua tavoitteen saavuttamiseksi. Osallistumisen ekologinen arviointi ei ole standardoitu mittari, vaan ennen kaikkea systemaattinen tapa ohjata toimintasuunnitelman kehittämistä.

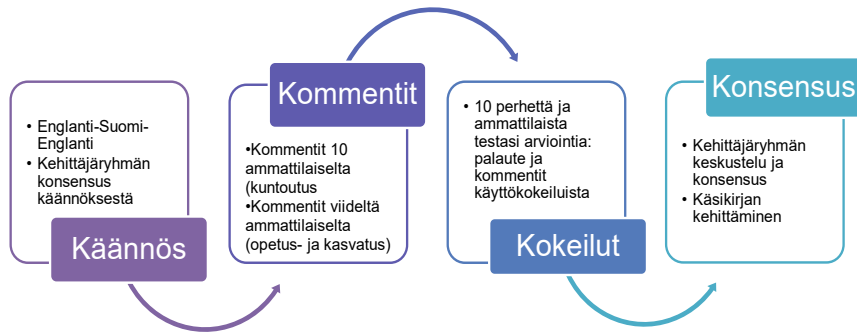
Ekologisen arvioinnin sisällön validiteettia testattiin Yhdysvalloissa vuosina 2010 ja 2011 asiantuntijaryhmän prosessissa, jossa haettiin konsensusta sisällölle. Prosessiin osallistui 12 fysio-, toiminta- ja puheterapeuttia. Kuusi fysioterapeuttia ja yksi puheterapeutti, joilla oli 15–36 vuoden työkokemus lasten kuntoutuksesta, osallistui ensimmäiseen ryhmään. Ryhmässä keskusteltiin väittämistä liittyen lapsen, perheen ja ympäristön sisältämien aihealueiden tärkeyteen, kattavuuteen, järjestykseen ja käytettävyyteen menetelmässä. Keskustelun jälkeen jokainen osallistuja yksilöllisesti arvioi väittämät viisiportaisella likert-asteikolla (1 = täysin eri mieltä, 5 = täysin samaa mieltä) ja kirjasivat kommentteja. Ryhmän konsensukseksi määriteltiin ”samaa mieltä” ja ”täysin samaa mieltä” ainakin kuudelta tai seitsemältä osallistujalta. Väittämistä 25/27 saavutti konsensuksen (93 %). Kaikki osallistujat olivat samaa mieltä tai täysin samaa mieltä siitä, että ekologinen arviointi on helppo toteuttaa ja että se tuottaa tärkeää tietoa. Ekologista arviointia muokattiin kommenttien perusteella selkeämmäksi joidenkin kuvausten osalta.

Toinen konsensusryhmä toteutui vastaavalla tavalla kuin ensimmäinen hyödyntäen nyt eteenpäin muokattua arviointilomaketta. Osallistujina oli kolme toimintaterapeuttia ja kaksi fysioterapeuttia, joilla oli 11–31 vuoden kokemus lasten kuntoutuksesta. Konsensus väittämistä määriteltiin luokkiin ”samaa mieltä” ja ”täysin samaa mieltä” ainakin neljältä tai viideltä osallistujalta. Konsensus saavutettiin 24/28 väittämän suhteen (86 %). Konsensusryhmien tuloksia ja kommentteja hyödynnettiin arviointimenetelmän jatkokehittämisessä lasten kuntoutuksessa.

Suomennos ja kulttuurinen adaptaatioprosessi

Osallistumisen ekologinen arvioinnin käänösprosessi suomeksi toteutettiin osana Lapsen oikeus osallistua kuntoutukseensa (LOOK) – lapsen edun arviointi-hanketta. LOOK-hankkeen tarkoituksena oli kehittää lapsen osallistumista ja toimiuutta vahvistavia välineitä ja toimintatapoja, joita lapsi, vanhemmat ja ammattilaiset käyttävät yhdessä. Arvioinnin kansainvälinen käänös- ja kehittämisprosessi toteutui tiiviinä yhteiskehittelynä Robert Palisanon ja Lisa Chiarellon kanssa vuosina 2016–2017. Prosessi on esitetty kuviossa 3. Käänös- ja kehittämisprosessin tarkoituksena oli:

1. kehittää arviointi suomenkieliseksi ja kulttuurisensitiiviseksi Suomessa
2. arvioida ja kehittää arvioinnin käyttökelpoisuutta
3. kehittää arvioinnin käsikirja.

Kuvio 3. Osallistumisen ekologisen arvioinnin käänös- ja kehittämisprosessi

Tutkijat Sipari ja Vänskä toteuttivat osallistumisen ekologisen arvioinnin ensimmäisen käänöksen suomeksi. Tämä käännettiin virallisen kielenkääntäjän toimesta takaisin englanniksi ja tarkastettiin kehittäjäryhmässä. Keskustelun kautta tehtiin pieniä tarkennuksia suomenkielisen version käsitteisiin, jonka jälkeen prosessi eteni suomenkielisen arvioinnin kommentointiin ja koelukuun. Kaikkiaan 15 ammattilaista luki ja kommentoi arviointia kehittämisprosessin aikana. Koelukijat arvioivat ekologisen arvioinnin hyötyjä, huonoja puolia, muokkaustarpeita ja vaikeasti ymmärrettäviä asioita. Palautteissa kerättiin tietoa myös arvioinnin ohjekirjaan tarvittavista asioista ja suomenkielistä lomaketta muokattiin kommenttien pohjalta.

Suomenkielisen ekologisen arvioinnin kokeilut toteutuivat kesällä ja syksyllä 2016 vapaaehtoisten ammattilaisten ja perheiden kanssa. Kymmenen perhettä ja lapsen terapeutti kokeilivat arviointimenetelmää ja antoivat kyselylomakkeella palautetta sen hyödyistä ja käytettävyydestä. Palautteiden ja kommenttien analyysin ja tulosten pohdinnan jälkeen kehittäjäryhmä sopi muutoksista ja viimeisteli arvioinnin. Samat muutokset tehtiin

sekä suomen- että englanninkieliseen arviointilomakkeeseen. Kehittämisprosessin aineistoa hyödynnettiin myös käsikirjan kehittämisessä. Suomenkielisen arviointilomakkeenjaohjeistuksenmuutoksetonkoottu liitteeseen 4.

Arviointiosaaminen ja koulutus

Suosittellemme koulutusta osallistumisen ekologisen arvioinnin käyttämiseksi lasten kuntoutuksessa. Koulutus on tärkeä erityisesti ammattilaisille, jotka eivät tunne perhelähtöisen ja osallistumiseen perustuvan terapian periaatteita. Ekologisen arvioinnin käyttökokeiluihin osallistuneet ammattilaiset kokivat perehdytyksen arviointimenetelmän käyttöön hyödylliseksi.

Koulutus ei kuitenkaan ole pakollinen. Arviointimenetelmän käyttöä voi opiskella itsenäisesti käsikirjaa hyödyntäen, voi hakeutua menetelmän tuntevan kollegan mentorointipariksi tai luoda henkilökohtaisen suunnitelman arviointimenetelmän käytön oppimiseksi (ks. Chiarello 2017). Kannustamme kysymään yksilöllistä palautetta lapselta ja perheeltä arviointiprosessin kehittämiseksi edelleen heidän tarpeidensa pohjalta.

Lisätietoja ja koulutuspyyntöjä voi kysyä allekirjoittaneilta:

Nea Vänskä, TtM, kuntoutuksen lehtori, Metropolia Ammattikorkeakoulu, Helsinki,
nea.vanska@metropolia.fi

Salla Sipari, FT, kuntoutuksen yliopettaja, Metropolia Ammattikorkeakoulu, Helsinki,
salla.sipari@metropolia.fi

Lisa A. Chiarello, PT, PhD, FAPTA, Drexel University, Philadelphia, Pennsylvania, USA,
lisa.chiarello@drexel.edu

Robert Palisano, PT, ScD, FAPTA, Drexel University, Philadelphia, Pennsylvania, USA,
rjp33@drexel.edu

KIRJALLISUUS JA LIITTEET

- An, M. & Palisano, R. J.** Family-professional collaboration in pediatric rehabilitation: a practice model. *Disability & rehabilitation* 2014;36(5):434–440.
- Anaby, D., Hand, C., Bradley, L. ym.** The effect of the environment on participation of children and youth with disabilities: a scoping review. *Disability and rehabilitation* 2013;35(19):1589–1598.
- Bovend' Eerd, T., Botell, R. E. & Wade, D. T.** Writing SMART rehabilitation goals and achieving goal attainment scaling: a practical guide. *Clinical Rehabilitation* 2009;23:352–361.
- Chiarello, L.** Excellence in promoting participation: Striving for the 10Cs – Client-Centered care, Consideration of complexity, Collaboration, Coaching, Capacity Building, Contextualization, Creativity, Community, Curricular Changes and Curiosity. *Pediatric Physical Therapy* 2017;29:S16–S22.
- ICF** Toimintakyvyn, toimintarajoitteiden ja terveyden kansainvälinen luokitus. WHO, Stakes. Ohjeita ja luokituksia 2004:4.
- Järvikoski, A.** Monimuotoinen kuntoutus ja sen käsitteet. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus. Helsinki, 2013: 43.
- King, G., Law, M., King, S. ym.** Children's Assessment of Participation and Enjoyment (CAPE) and Preferences for Activities of Children (PAC). San Antonio, TX: Harcourt Assessment, Inc 2004.
- King, G. A., McDougall, J., Palisano, R. J., Gritzan, J. & Tucker, M. A.** Goal attainment scaling. Its use in evaluating pediatric therapy programs. *Physical and occupational therapy in pediatrics* 1999;19(2):31–52.
- Law, M., Baptiste, S., Carswell, A., McColl, M. A., Polatajko, H. & Pollock, N.** The Canadian Occupational Performance Measure. 4. edition. Ottawa Canada: Canadian Association of Occupational Therapists: 2005.
- Law, M., Petrenchik, T., King, G. & Hurley, P.** Perceived environmental barriers to recreational, community, and school participation for children and youth with physical disabilities. *Archives of Physical Medicine and Rehabilitation* 2007;88(12):1636–1642.
- Palisano, R. J., Chiarello, L. A., King, G. A., Novak, I., Stoner, T. & Fiss, A.** Participation-based therapy for children with physical disabilities. *Disability and rehabilitation* 2012;34(12):1041–1052.
- Poulsen, A. A., Ziviani, J. & Cuskelly, M.** Goal setting and motivation in therapy: engaging children and parents. London: Jessica Kingsley Publishers, 2015.
- Rosenberg, L., Bart, O. & Ratzon, N. Z.** Personal and environmental factors predict participation of children with and without mild developmental disabilities. *Journal of child and family studies* 2013; 22(5):658–671.
- Sipari, S., Vänskä, N. & Pollari, K.** Lapsen edun toteutuminen kuntoutuksessa. Osallistumista ja toimijuutta vahvistavat hyvät käytännöt. Sosiaali- ja terveysturvan raportteja 5/2017. Luettavissa sähköisessä muodossa osoitteessa: <http://hdl.handle.net/10138/220550>
- Sukula, S., Vainiemi, K. & Laukkala, T. (toim.)** GAS. Menetelmästä sovellukseen. Helsinki: Kelan tutkimusosasto 2015.

Liite 1. Osallistumisen ekologinen arviointi -lomake

Lomakkeen sähköisesti täytettävä versio on ladattavissa täältä >>

Qucnkuwo kgg'gmqmi kgg'ct xkqkpvk

Lapsen tiedot

Nimi: Syntymäaika: ___ / ___ / ___

Sukupuoli: Ikä:

Terveydentila / diagnoosi(t):

Erityiset huomiot liittyen terveydentilaan ja turvallisuuteen:

Ct xkqkpvk pvgg'vgf qv

Rkmm'lc'r @x@ @@@'

Ct xkqkpvk qucnkuwo kgg'r gtj ggp'l@gpvgp'plo gv'lc'uwj f g'hr uggp<

Co o cwkrkugp*vgp+'plo klc'vgj v@v+<

Vlgf qv'qucnuwo kgg'tcxqlvgguc

- Kuvaus osallistumisen tavoitteesta:
- Muut toimintaan osallistujat (esim. ikätoverit, toiminnan ohjaaja, perheen jäsen):
- Paikka/paikat, joissa osallistuminen toimintaan tapahtuu:
- Kuvaus lapsen nykyisestä osallistumisesta toimintaan:
- Kuvaus miksi tavoite on tärkeä lapselle ja perheelle:
- Ajanjakso tavoitteen saavuttamiseksi:

LAPSI

Aihealue tavoitteen saavuttamiseksi	Tämänhetkinen tilanne	Muutos tavoitteen saavuttamiseksi
Kiinnostus ja halu osallistua toimintaan		
Tieto ja ymmärrys toiminnasta		
Fyysiset taidot (asennot, liikkuminen, käsien käyttö)		
Itsestä huolehtiminen (syöminen, pukeutuminen, peseytyminen, WC:ssä käyminen)		
Kommunikointiin liittyvät huomiot		
Sosiaaliset ja emotionaaliset huomiot, käyttäytymiseen liittyvät huomiot		
Aistitoimintoihin liittyvät huomiot		
Terveysteen ja turvallisuuteen liittyvät huomiot		
Muuta		

Esimerkkikysymyksiä keskusteluun:

Kiinnostus ja halu osallistua toimintaan: Keskustellaan lapsen mielenkiinnosta ja halusta osallistua toimintaan sekä motivaatiosta toimia tavoitteen saavuttamiseksi.

- Mistä pidät eniten _____ (toiminnassa)?

Tieto ja ymmärrys toiminnasta: Keskustellaan lapsen tämänhetkisestä tiedosta ja kokemuksesta suhteessa toimintaan osallistumiseen. Esimerkiksi tavoitteen ollessa jalkapallon pelaaminen keskustellaan pelin säännöistä, siitä, miten ollaan vuorovaikutuksessa muiden kanssa, ja ohjeiden ymmärtämisestä.

- Oletko tehnyt tätä tai vastaavaa _____ (toimintaa) aikaisemmin?
- Voitko kertoa minulle _____ (kyseistä toiminnasta)?

Fyysiset taidot: Selvitetään osallistumisen tavoitteeseen liittyvät tehtäväsidonaiset hienomotoriset ja karkeamotoriset taidot. Pohditaan yhdessä, rajoittavatko tai edistävätkö lapsen ruumiin rakenne ja kehon toiminnot (esim. aistimusten käsittely, voima, tasapaino, liikelaaajuudet, kestävyys) toiminnan suorittamista.

- Mitä _____ (kyseiseen toimintaan viitaten) teet parhaiten?
- Mikä on vaikeinta _____ (viitaten kyseiseen toimintaan)?
- Auttaako joku sinua _____ (kyseisessä toiminnassa)?

Itsestä huolehtiminen: Keskustellaan itsestä huolehtimiseen liittyvistä asioista, jotka liittyvät toimintaan osallistumiseen.

- Mitkä itsestä huolehtimiseen liittyvistä toimista sujuvat hyvin?
- Missä itsestä huolehtimiseen liittyvistä toimista toivoisit suoriutuviasi paremmin?
- Mihin toimintoihin haluat ja tarvitset apua?
- Kykenetkö kertomaan muille, miten toivot heidän auttavan sinua?

Kommunikointiin liittyvät huomiot: Keskustellaan lapsen kyvystä ymmärtää, ilmaista tarpeita, vastata kysymyksiin ja aloittaa kommunikointi toisten kanssa liittyen toimintaan osallistumiseen.

- Kuinka _____ (lapsen nimi) tavanomaisesti kommunikoi aikuisten kanssa? Muiden lasten kanssa?
- Tarvitseeko _____ (lapsen nimi) tukea toisten ymmärtämisessä tai itsensä ilmaisussa?

Sosiaaliset ja emotionaaliset huomiot, käyttäytymiseen liittyvät huomiot: Keskustellaan siitä, miten mukavaksi lapsi kokee ihmisten tapaamisen, muiden kanssa vuorovaikutuksessa olemisen, eri paikoissa käymisen ja uusien toimintojen kokeilun. Keskustellaan lapsen kyvyistä kuunnella, seurata ja noudattaa ohjeita, keskittyä tekemiseen, jakaa ja vuorotella muiden kanssa liittyen toimintaan osallistumiseen.

- Kuinka _____ (lapsen nimi) tavallisesti leikkii / toimii muiden lasten kanssa?

- Kuinka ____ (lapsen nimi) noudattaa ohjeita tai sääntöjä osallistuessaan ryhmätoimintaan?

Aistitoimintoihin liittyvät huomiot: Keskustellaan siitä, onko lapsella aistitoimintoihin liittyviä rajoitteita, jotka saattavat vaikuttaa toimintaan osallistumiseen. Tähän sisältyvät näkö, kuulo, aistimusten käsittely ja kipu.

- Onko ____ (lapsen nimi) näköön tai kuuloon liittyviä vajavuuksia/ongelmia, joiden vuoksi toimintaa tulisi soveltaa tai mukauttaa?
- Onko ____ (lapsen nimi) herkkyyksiä liittyen hajuihin, kosketukseen tai liikkeeseen, joiden vuoksi toimintaa tulisi soveltaa tai mukauttaa?

Terveyteen ja turvallisuuteen liittyvät huomiot: Keskustellaan terveydentilaan ja turvallisuuteen liittyvistä seikoista, jotka voivat vaikuttaa lapsen toimintaan osallistumiseen, kuten epilepsiakohtauksista, lääkityksen sivuvaikutuksista, hengitysvaikeuksista, hyvästä ravitsemuksesta ja fyysisestä kestävydestä.

- Onko _____ (lapsen nimi) jotain terveyteen liittyviä ongelmia, joista muiden (esim. perheen jäsenten, ohjaajien ja valmentajien) tulisi olla tietoisia turvallisuussyistä?
- Onko _____ (lapsen nimi) joitain terveysongelmia, joiden vuoksi toimintaa tulisi muokata tai soveltaa?

Muuta: Voitte keskustella ja lisätä muita huomioita, joita ei ole mainittu mutta jotka ovat olennaisia huomioita.

PERHE

Aihealue tavoitteen saavuttamiseksi	Tämänhetkinen tilanne	Muutos tavoitteen saavuttamiseksi
Kiinnostus ja halu siihen, että lapsi osallistuu toimintaan		
Perheen rutiinit arjessa, jotka ovat olennaisia toimintaan osallistumiseksi		
Lapsen osallistumiseen liittyviä huolia		
Lapselle toimintaan osallistumiseksi annettu tuki		
Perheen resurssit lapsen toimintaan osallistumisen mahdollistamiseksi		
Käsitys lapsen valmiudesta osallistua toimintaan		
Muuta		

Esimerkkikysymyksiä keskusteluun:

Kiinnostus ja halu siihen, että lapsi osallistuu toimintaan: Keskustellaan perheen ajatuksista lapsen liittyen toimintaan osallistumiseen. Huomioidaan kulttuuriset uskomukset ja arvot, jotka voivat liittyä osallistumiseen.

- Mitä ajattelet lapsen osallistumisesta (tavoitteen mukaiseen toimintaan)?

Päivittäiset rutiinit arjessa, jotka ovat olennaisia toimintaan osallistumiseksi: Keskustelullaan perheen rutiineista mukaan lukien vanhempien töiden aikataulut ja lapsen sisarusten aikataulut. Keskustellaan kuinka toimintaan osallistuminen sopii perheen rutiineihin arjessa.

- Mitkä päivät tai ajankohdat ovat sopivia perheen aikatauluun, jolloin _____ (lapsen nimi) voisi osallistua toimintaan?
- Mitkä päivät ja ajankohdat ovat sopivia perheen aikatauluun, jolloin joku voisi käyttää aikaa _____ (lapsen nimi) kanssa toiminnan harjoitteluun ja oppimiseen?

Lapsen osallistumiseen liittyviä huolia: Keskustellaan perheen huolista kuten lapsen fyysinen ja emotionaalinen hyvinvointi, muiden kyvyt huolehtia lapsen tarpeista, miten muut hyväksyvät lapsen ja miten toteutuu lapsen lääkinnällinen ensiapu, jos sille ilmenee tarvetta.

- Onko sinulla/teillä huolia liittyen _____ (lapsen nimi) toimintaan osallistumiseen?

Lapselle toimintaan osallistumiseksi annettu tuki: Keskustellaan perheen roolista lapsen kannustamisessa, ohjaamisessa ja avustamisessa toimintaan osallistumiseksi.

- Millaisia asioita olette huomanneet hyväksi tavoiksi kannustaa ____ (lapsen nimi) yrittämään jotain ensimmäistä kertaa?
- Onko jotain tietoa, joka voisi auttaa sinua avustamaan lasta toimintaan osallistumisessa?

Perheen resurssit lapsen toimintaan osallistumisen mahdollistamiseksi:

Keskustellaan perheen ajan, rahan, kuljetusten, lastenhoidon, lelujen/materiaalin, välineiden ja apuvälineiden saatavuudesta, saavutettavuudesta ja käyttömahdollisuuksista.

- Mikä on hyvä paikka aloittaa?
- Mikä on välttämätöntä, jotta _____ (lapsen nimi) toimintaan osallistuminen mahdollistuu?

Käsitys lapsen valmiudesta osallistua toimintaan: Keskustellaan perheen käsityksistä lapsen taidoista ja yleisistä valmiuksista osallistua toimintaan. Tämä tieto on hyödyllistä, kun keskustellaan, tulisiko tavoitetta muokata, tai pohdittaessa tavoitteen saavuttamisen ajanjaksoa, aikaa ja panosta, jota vaaditaan lapselta ja perheeltä.

- Mitä ajattelet ____ (lapsen nimi) taidoista toiminnassa?
- Mitä ajattelet, että pitää tapahtua tai tarvitsee tehdä, jotta ____ (lapsen nimi) osallistuu toimintaan?

Muuta: Voitte keskustella ja lisätä muita huomioita, joita ei ole mainittu, mutta jotka ovat olennaisia huomioida.

YMPÄRISTÖ

Aihealue tavoitteen saavuttamiseksi	Tämänhetkinen tilanne, saavutettavuus ja saatavuus	Muutos tavoitteen saavuttamiseksi
Paikkojen saavutettavuus ja turvallisuus, joissa toiminta tapahtuu		
Fyysisen avun saatavuus ikätovereilta ja aikuisilta (ei-perheenjäseniltä)		
Sosioemotionaalisen tuen saatavuus ikätovereilta ja aikuisilta (ei-perheenjäseniltä)		
Yhteisön resurssien saatavuus		
Muuta		

Esimerkkikysymyksiä keskusteluun:

Paikkojen saavutettavuus ja turvallisuus, joissa toiminta tapahtuu: Keskustellaan fyysisestä paikasta/paikoista, siitä, miten saavutettavia ne ovat lapselle, ja turvallisuuteen liittyvistä seikoista.

- Onko ____ (lapsen nimi) mahdollisuus päästä paikkoihin, joissa toiminta tapahtuu ja käyttää tarvittavia välineitä/materiaaleja?
- Onko ympäristö turvallinen?
- Onko ympäristössä tapahtuva ohjaus hyvää ja osaavaa?

Fyysisen avun saatavuus lapsilta ja aikuisilta (ei-perheenjäseniltä): Keskustellaan siitä, tarvitseeko lapsi fyysistä avustusta, ja jos tarvitsee, mihin asioihin. Keskustellaan siitä, vähentäisikö ympäristön muokkaaminen, toiminnan soveltaminen tai apuvälineet toisen ihmisen avustuksen tarvetta.

- Tarvitseeko lapsi fyysistä avustusta?
- Onko paikalla aikuisia ja toisia lapsia, jotka voisivat fyysisesti avustaa ____ (lapsen nimi) toiminnan aikana?

Sosioemotionaalisen tuen saatavuus lapsilta ja aikuisilta (ei-perheenjäseniltä): Keskustellaan toimintaan osallistuvien lasten ja aikuisten näkemyksistä, arvoista ja uskomuksista.

- Millaisia kokemuksia ____ (lapsen nimi) on vuorovaikutuksesta muiden lasten ja aikuisten kanssa?
- Mikä on paras tapa lapsille ja aikuisille rohkaista ____ (lapsen nimi) osallistumaan toimintaan?

Yhteisön resurssien saatavuus: Kerätään tietoa alueellisista palveluista/ohjelmista/harrastuksista ja niiden kustannuksista. Keskustellaan tarvittavien välineiden ja teknologian saatavuudesta lapsen osallistumiseksi toimintaan.

- Onko olemassa harrastuksia, aktiviteetteja tai oppitunteja, joita tiedät ja joissa ____ (lapsen nimi) haluaisi käydä liittyen tavoitteeseen?

Muuta: Voitte keskustella ja lisätä muita huomioita, joita ei ole mainittu mutta jotka ovat olennaisia huomioita.

TOIMINTASUUNNITELMA

Yhteenveto muutoksista tavoitteen saavuttamiseksi (liittyen lapseen, perheeseen ja ympäristöön)	Tehtävät ja menetelmät	Vastuussa oleva(t) henkilö(t)/ Aikataulu

Esimerkkikysymyksiä toimintasuunnitelman tekemiseksi:

Muutosten priorisoiminen:

- Keskustellaan ja päätetään yhdessä, mitkä ovat tärkeimmät ja ensisijaiset asiat, joihin keskitytään lapsen osallistumisen tavoitteen saavuttamiseksi.
- Mikä on mielestänne ensimmäinen muutoskohta, jota meidän tulisi työstää yhdessä?
- Mikä muutos on helposti toteutettavissa?
- Minkä muutoksen toteuttaminen vie eniten aikaa ja vaivaa?

Tehtävien ja menetelmien tunnistaminen:

- Keskustellaan yhdessä siitä, mitä voimme tehdä muutoksen aikaansaamiseksi.
- Mikä on mielestänne ensimmäinen tehtävä, joka meidän pitäisi tehdä yhdessä?
- Mitä ajattelet siitä, jos kokeilemme _____?

Vastuuhenkilöistä keskusteleminen:

- Mikä olisi mielekkäältä tuntuva tehtävä, jonka toteutuksesta haluaisi itse ottaa vastuun?
- Missä tehtävässä toivoisitte minun apuani?

Aikataulusta keskusteleminen:

- Miten pitkään uskot, että tehtävän suorittamisessa kestää?

Liite 2 Perheille annettava informaatio

Osallistumisen ekologinen arviointi

Tämä osallistumisen ekologisen arvioinnin ohjeistus on tarkoitettu perheille ennen arviointia tukemaan keskusteluun valmistautumista.

Lasten kuntoutuksen tärkeä tavoite on vahvistaa lapsen osallistumista merkitykselliseen toimintaan arjessa, kuten jalkapallon pelaamiseen kavereiden kanssa tai osallistumiseen taidetunnille. On olennaista arvioida lapsen, perheen ja toiminnan ympäristön näkökulmista sitä, miten lapsen osallistumisen tavoite voidaan saavuttaa.

Osallistumisen ekologinen arviointi on suunniteltu lapsen, perheen ja ammattilaisten käyttöön sen jälkeen, kun konkreettinen osallistumisen tavoite on päätetty. Arvioinnin tarkoituksena on 1) tunnistaa lapsen, perheen ja ympäristön vahvuuksia ja tarpeita liittyen osallistumisen tavoitteeseen, 2) määrittää, mitä muutoksia tulee tapahtua lapsen osallistumiseksi tavoitteena olevaan toimintaan, ja 3) luoda toimintasuunnitelma, kuinka osallistumisen tavoite saavutetaan. Arviointi on yhteistoiminnallinen prosessi, jossa jaetaan tietoa, tunnistetaan ratkaisuja ja rakennetaan toimintaa, joka perustuu vahvuuksiin ja voimavaroihin.

Perhe ja ammattilainen keskustelevat yhdessä lapsen, perheeseen ja ympäristöön liittyvistä huomioista, jotka ovat olennaisia osallistumisen tavoitteelle. Lapsi osallistuu keskusteluun itselleen mielekkäällä tavalla. Arviointiprosessi on joustava ja toteutuu lapsen kuntoutumisen prosessin vaiheiden mukaan sopivalla tahdilla. Ammattilainen havainnoi ja kommunikoi lapsen, perheen ja muiden tavoitteen saavuttamiseksi olennaisten tahojen kanssa.

Voitte kysyä mitä tahansa ekologiseen arviointiin liittyen allekirjoittaneelta ammattilaiselta. Ennen arviointimenetelmän tekemistä voitte yhdessä lapsen kanssa pohtia, mitä asioita liittyy osallistumisen tavoitteeseen ja millaisia asioita tulee tapahtua ja muuttua, jotta tavoite saavutetaan. Keskustelkaa yhdessä myös siitä, miten lapsi haluaa osallistua arviointitilanteessa keskusteluun. Voitte kirjoittaa ajatuksianne tähän alle muistiin.

Lapsen osallistumisen tavoite:

Muistiinpanoja keskustelua varten:

Ammattilaisen/terapeutin yhteystiedot: _____

Liite 3. Esimerkkejä (2) lomakkeen käytöstä, esimerkki A

Osallistumisen ekologinen arviointi

Lapsen tiedot

Nimi: Jaakko Soini (nimi keksitty) Syntymäaika: X
Sukupuoli: poika Ikä: 12 vuotta
Terveydentila / diagnoosi(t): CP, GMFCS taso IV
Erityiset huomiot liittyen terveydentilaan ja turvallisuuteen: Liikkumiskyky rajoittunut

Arviointitilanteen tiedot

Paikka ja päivämäärä: X
Arviointiin osallistuvien perheen jäsenten nimet ja suhde lapseen: Äiti Paula Soini
Ammattilaisen(-ten) nimi ja tehtävä(t): Susanna Jokinen, fysioterapeutti

Tiedot osallistumisen tavoitteesta

- Kuvaus osallistumisen tavoitteesta: Jaakko osallistuu kirkon nuorisoryhmään ilman, että vanhempi on mukana
- Muut toimintaan osallistujat (esim. ikätoverit, toiminnan ohjaaja, perheen jäsen): Ryhmän ohjaaja, muut ryhmään osallistuvat nuoret
- Paikka/paikat, joissa osallistuminen toimintaan tapahtuu: Kirkon kerhohuone ja vaihtelevat nuorisolle suunnitellut tilat yhteisössä
- Kuvaus lapsen nykyisestä osallistumisesta toimintaan: Ei ole ollut mukana toiminnassa
- Kuvaus siitä, miksi tavoite on tärkeä lapselle ja perheelle: Perheelle kirkon toiminnassa mukana oleminen on tärkeää
- Ajanjakso tavoitteen saavuttamiseksi: neljä kuukautta

LAPSI

Aihealue tavoitteen saavuttamiseksi	Tämänhetkinen tilanne	Muutos tavoitteen saavuttamiseksi?
Kiinnostus ja halu osallistua toimintaan	Innostunut, mutta hermostunut ja kokee epävarmuutta olla ilman vanhempaa mukana.	Jaakko tuntee olonsa luottavaiseksi ja asennoituu positiivisesti.
Terapeutti hyödynsi motivoivaa haastattelua ja kuunteli aktiivisesti pyrkien ymmärtämään Jaakon ajatuksia ja tunteita.		
Tieto ja ymmärrys toiminnasta	Ryhmän toiminta on vaihtelevaa, nauttii laulamisesta ja uskonnosta.	Jaakko voi kertoa mielenkiinnon kohteistaan ja saa tietoa toiminnasta ennen tapaamisia.
Fyysiset taidot (asennot, liikkuminen, käsien käyttö)	Tarvitsee apua siirtymisissä.	Jaakko ohjeistaa muita, kuinka häntä avustetaan siirtymisissä.
Jaakko kertoi, että toivoo kykenevänsä siirtymään pyörätuolista sohvalle istumaan muiden nuorten kanssa. Terapeutti pyysi Jaakkoa ja äitiä näyttämään, miten siirtyminen pyörätuolista sohvalle sujuu.		
Itsestä huolehtiminen (syöminen, pukeutuminen, peseytyminen, WC:ssä käyminen)	Tarvitsee apua ruokailussa ja WC:ssä käymisessä.	Jaakko ohjeistaa muita, kuinka häntä avustetaan itsestä huolehtimiseen liittyvissä tehtävissä.
Kommunikointiin liittyvät huomiot	Epävarma juttelemaan ja puhuu hiljaa, jos ei tunne henkilöä kunnolla.	Jaakko keskustelelee kovemalla äänellä, siirtyy lähemmäksi keskustelukumppania ja kertoo tarpeistaan.
Sosiaaliset ja emotionaaliset huomiot, käyttäytymiseen liittyvät huomiot	Ujo, toisinaan keskittyminen herpaantuu.	Jaakko kuuntelee ja seuraa ohjeita.
Aistitoimintoihin liittyvät huomiot	-	-
Terveysteen ja turvallisuuden liittyvät huomiot	Ei muita huomioita jo mainittujen lisäksi.	-
Muuta	-	-

PERHE

Aihealue tavoitteen saavuttamiseksi	Tämänhetkinen tilanne	Muutos tavoitteen saavuttamiseksi
Kiinnostus ja halu siihen, että lapsi osallistuu toimintaan	Kiinnostunut ja erityisesti toivoo Jaakon osallistuvan toimintaan ilman vanhempaa.	Vahvuus.
Perheen rutiinit arjessa, jotka ovat olennaisia toimintaan osallistumiseksi	Kirkon toimintaan osallistuminen kuuluu perheen rutiineihin. Äiti on vapaa-illtain ja voi viedä pojan ryhmään.	Vahvuus.
Lapsen osallistumiseen liittyviä huolia	Turvallisuus.	Vakuuttuminen siitä, että ohjaajat huolehtivat Jaakon tarpeista.
<div style="background-color: #4a86e8; color: white; padding: 10px; border-radius: 15px; display: inline-block;"> Lopuksi terapeutilla oli mahdollisuus keskustella Äidin kanssa kahdestaan huolista liittyen Jaakon osallistumisen tavoitteeseen. </div>		
Lapselle toimintaan osallistumiseksi annettu tuki	Perheelle (vanhemmat, setä ja isovanhemmat) Jaakon rohkaiseminen osallistumaan koulutoimintaan keskustellen ja toimintaa ennakoiden on tuttua ja toimivaa. He ovat valmiita tukemaan Jaakkoa myös kirkon nuorten ryhmään osallistumisessa.	Vahvuus
Perheen resurssit lapsen toimintaan osallistumisen mahdollistamiseksi	Liikkumisen apuvälineet: sähköpyörätuoli, pyörätuoli, auto	Vahvuus
Käsitys lapsen valmiudesta osallistua toimintaan	Jaakko kykenee osallistumaan mutta tarvitsee fyysistä avustusta ja aikaa sopeutumiseksi.	-
Muuta	-	-

YMPÄRISTÖ

Aihealue tavoitteen saavuttamiseksi	Tämänhetkinen tilanne, saavutettavuus ja saatavuus	Muutos tavoitteen saavuttamiseksi
Paikkojen saavutettavuus ja turvallisuus, joissa toiminta tapahtuu	Kirkon rakennus on esteetön.	Vahvuus.
<p>Vanhemmilla oli keskustelussa mukana kuvia rakennuksesta ja sen ympäristöstä. Terapeutti myös vieraili nuorten ryhmässä.</p>		
Fyysisen avun saatavuus ikätovereilta ja aikuisilta (ei-perheenjäseniltä)	Ohjaajalla mahdollisuus auttaa siirtymisissä.	Ohjaajan tulee olla osaava ja kokea avustamisen mielekkääksi Jaakon siirtymisissä sekä itsestä huolehtimisessa ja taata turvallisuus eri toiminnoissa. Tarvitsee pohtia, jos ja missä tilanteissa on sopivaa, että toiset nuoret avustavat Jaakkoa.
Sosio-emotionaalisen tuen saatavuus ikätovereilta ja aikuisilta (ei- perheenjäseniltä)	Ohjaajat ottavat Jaakon mielellään mukaan ryhmään. Muut nuoret myös vastaanottavaisia, mutta epävarmoja, miten seurustella Jaakon kanssa.	Voimavara Nuorten tulee kokea Jaakon kanssa toimiminen ja kommunikointi mielekkääksi.
<p>Terapeutti ja vanhemmat juttelivat ensin puhelimitse nuorten ryhmän ohjaajan kanssa ja terapeutti tapasi ohjaajan ja nuoret myöhemmin vieraillessaan ryhmässä.</p>		
Yhteisön resurssien saatavuus	Ulkoiluretkillä WC:n ja tilojen saavutettavuus on epävarmaa.	Perheen tulee tietää etukäteen, minne ulkoiluretket suuntautuvat tilanteiden ennakoimiseksi.
Muuta	-	-

TOIMINTASUUNNITELMA

Yhteenveto muutoksista tavoitteen saavuttamiseksi (liittyen lapseen, perheeseen ja ympäristöön)	Tehtävät ja menetelmät	Vastuussa oleva(t) henkilö(t)/ Aikataulu
Jaakolla luottavainen olo ja positiivinen asenne.	Ryhmän ohjaajaa pyydetään lähettämään kutsu Jaakolle osallistumaan ryhmään.	Äiti viikon kuluttua.
Jaakko tietää toiminnasta etukäteen ja ennakoi ryhmätilanteita	Keskustellaan ryhmän toimintasuunnitelmasta ja aikataulusta ohjaajien kanssa. Jaakon kanssa keskustelu, mitä ryhmässä tulee tapahtumaan ja milloin.	Fysioterapeutti. Kerran viikossa 1. kuukauden ajan ja samalla opastaa ryhmän ohjaajaa ennakkointiin ja suunnitteluun (vastuu ohjaajalla 2. kuukaudesta lähtien)
Jaakko kykenee siirtymään ja huolehtimaan itsestään toisten avulla ja osaa ohjeistaa muita auttamiseen. Perhe on luottavainen siitä, että Jaakko saa tarvitsemansa avustuksen. Ohjaaja kykenevä huomioimaan fyysiset ja turvallisuuden liittyvät tarpeet.	Fysioterapeutti osallistuu ryhmään. Jaakko ja perhe harjoittelevat siirtymisiä fysioterapeutin tuella niin, että Jaakko ohjeistaa muita avustamisessa. Konsultoidaan toimintaterapeuttia ruokailuun liittyvissä tarpeissa. Ohjeistetaan ohjaajia / muita nuoria fyysisessä avustamisessa. Perheen kanssa soitetaan ensimmäisen ryhmätilanteen jälkeen tiedon jakamiseksi ja tilanteen päivittämiseksi.	Fysioterapeutti, Jaakko ja vanhemmat. Fysioterapeutti.
Terapeutti ja perhe jäsensivät samankaltaiset muutostarpeet ja tehtävät yhteen ryhmäksi. Nämä tehtävät muutokset mahdollistavat Jaakon osallistumisen nuorisoryhmään.		
Jaakko keskustelee kovemmalla äänellä, siirtyy lähemmäksi	Konsultoidaan puheterapeuttia kommunikaatiostrategiasta. Jaakko harjoittelee perheen	Fysioterapeutti. Jaakko ja perhe.

keskustelukumppania ja kertoo tarpeistaan.	kanssa keskustelua ohjeiden mukaan. Ohjataan ryhmän ohjaajaa ja muita nuoria Jaakon tarpeiden huomioimisessa keskustelussa.	Fysioterapeutti.
Jaakko kuuntelee ja seuraa ohjeita ryhmässä Ohjaajalla toiminnassa struktuuri, joka auttaa Jaakon osallistumista	Tukea Jaakon oppimista ja ohjeistaa Jaakolle toimintaa tilanteessa. Keskustellaan ohjaajan kanssa siitä, miten jäsentää ohjeistusta toimintaan ja vähentää tilanteessa keskittymistä häiritseviä tekijöitä.	Fysioterapeutti.
Ennakoidaan keskustellen perheen ja ohjaajien kesken ulkoiluretkien ympäristöön liittyviä tekijöitä	Kirjataan yhdessä lista kysymyksistä ja asioita, joiden avulla voidaan arvioida ja suunnitella ulkoiluretkiä osallistumista mahdollistaviksi.	Vanhemmat tekevät aloitteen ja kaikki huolehtivat yhdessä.

Liite 3 Esimerkkejä (2) lomakkeen käytöstä, esimerkki B

Osallistumisen ekologinen arviointi

Lapsen tiedot

Nimi: Mari Tuomi

Syntymäaika: X

Sukupuoli: tyttö

Ikä: 5 vuotta

Terveydentila / diagnoosi(t): CP, spastinen diplegia

Erityiset huomiot liittyen terveydentilaan ja turvallisuuteen: Rajoituksia turvallisessa liikkumisessa ilman kaatumisia erityisesti vieraisissa ympäristöissä ja epätasaisella alustalla liikkussa motoristen ja hahmotukseen liittyvien haasteiden vuoksi.

Arviointitilanteen tiedot

Paikka ja päivämäärä: toimintaterapian vastaanotto, 27.2.2017

Arviointiin osallistuvien perheen jäsenten nimet ja suhde lapseen: Saija Pulkkinen (Äiti), Markus Tuomi (Isä), (pikkuveli Lauri 3 kk)

Ammattilaisen(-ten) nimi ja tehtävä(t): Matti Harju (fysioterapeutti), Teresa Huovinen (toimintaterapeutti)

Tiedot osallistumisen tavoitteesta

- Kuvaus osallistumisen tavoitteesta: Osallistua päiväkotiryhmän mukana metsäretkille. Metsäretki on viikoittainen aktiviteetti, johon kaikki ryhmässä osallistuvat.
- Muut toimintaan osallistujat (esim. ikätoverit, ohjaaja, perheen jäsen): Lastentarhan opettaja, lastenhoitaja, ryhmän muut lapset
- Paikka/paikat, joissa osallistuminen toimintaan tapahtuu: Päiväkodin läheinen metsä
- Kuvaus lapsen nykyisestä osallistumisesta toimintaan: Noora on jäänyt leikkimään pienempien lasten ryhmän kanssa päiväkodille metsäretken ajaksi. Henkilökunta pelkää Nooran kaatuvan ja satuttavan itsensä epätasaisilla metsäpoluilla.
- Kuvaus siitä, miksi tavoite on tärkeä lapselle ja perheelle: Noora haluaa osallistua muiden lasten mukana retkelle ja vanhemmat kokevat tärkeäksi, ettei lapsi jää ulkopuolelle
- Ajanjakso tavoitteen saavuttamiseksi: 1.-31.6.2017

LAPSI

Aihealue tavoitteen saavuttamiseksi	Tämänhetkinen tilanne	Muutos tavoitteen saavuttamiseksi?
Kiinnostus ja halu osallistua toimintaan	Mari haluaa osallistua retkelle, mutta häntä jännittää miten hän pärjää.	Marille positiivisia kokemuksia mukana olosta ja luottamusta siihen, että aikuiset auttavat, jos hän tarvitsee apua.
Tieto ja ymmärrys toiminnasta	Mari tuntee toiminnan hyvin ja on nopea sopeutumaan tilanteisiin.	Vahvuus.
Fyysiset taidot (asennot, liikkuminen, käsien käyttö)	Mari kykenee kävelemään tasaisella, mutta epätasaisella alustalla liikkuesssa hän kokee olonsa epävarmaksi ja hän voi kompastella juurakkoihin. Marin kävelykestävyys on 500 m ja sitten pieni tauko.	Marin kävelykestävyys on kehittyä (1 km ilman taukoa), oppii strategioita turvalliseen kaatumiseen ja oppii keinoja havainnoida esteitä. Päiväkodin ohjaajat osaavat huomioida Marin tarpeet pitää lyhyt tauko ja sopiva kävelynopeus retkillä.
Itsestä huolehtiminen (syöminen, pukeutuminen, peseytyminen, WC:ssä käyminen)	Mari on itsenäinen syömisessä, WC-käynneissä ym. Uusia dynaamisia nilkkaortooseja Mari ei saa jalkaan itse, koska ne ovat niin jäykät ja usein ne jäävät siksi laittamatta.	Ohjausta päiväkodin henkilökunnalle, jotta he osaavat auttaa Maria laittamaan dafoja jalkaan. Marille uskallusta pyytää henkilökuntaa auttamaan dafojen pukemisessa.
Kommunikointiin liittyvät huomiot	ok	ok
Sosiaaliset ja emotionaaliset huomiot, käyttäytymiseen liittyvät huomiot	Mari arastelee ottaa kontaktia muihin lapsiin tai pyytää apua. Erityisesti tämä korostuu isommissa ryhmissä ja vieraiden aikuisten kanssa.	Marille positiivisia kokemuksia vuorovaikutuksesta muiden kanssa ja kokemuksia avun pyytämisen mielekkyydestä. Mari oppii toimintatapoja niin, että kokee toiminnan isommassakin ryhmässä mielekkääksi. Ohjausta päiväkotiin, jotta toiminta

		pienryhmissä mahdollistuisi.
Aistitoimintoihin liittyvät huomiot	Marilla on silmälasit. Hämärässä, vieraassa ympäristössä ja epätasaisella liikkuesssa toiminnan vaikeudet korostuvat.	Ohjaus henkilökunnalle tukemaan Marin näönkäyttöä/havainnointia ja sopeuttamaan liikkumista epätasaisessa maastossa.
Terveysteen ja turvallisuuteen liittyvät huomiot	Mari itse toivoo, että aikuinen pitäisi häntä kädestä kiinni metsäretkellä. Maria nolottaa, jos muut nauravat, jos hän kompuroi.	Tuetaan Marin pystyvyydentunnetta ja itseluottamusta. Henkilökunta tukee ja auttaa esim. pitämällä kädestä, jos Mari haluaa. Asenteisiin vaikuttaminen päiväkodilla.
Muuta	-	-

PERHE

Aihealue tavoitteen saavuttamiseksi	Tämänhetkinen tilanne	Muutos tavoitteen saavuttamiseksi
Kiinnostus ja halu siihen, että lapsi osallistuu toimintaan	Perhe toivoo Marin osallistumista metsäretkille.	Vahvuus.
Perheen rutiinit arjessa, jotka ovat olennaisia toimintaan osallistumiseksi	Mari ja isä käyvät yhdessä leikkikentällä (noin 3 krt/vko) ja menevät sinne usein autolla. Fysioterapia toteutuu keskiviikkoiltaisina	Vahvuus. Perheellä on mahdollisuuksia ja aikaa panostaa Marin tavoitteen eteen työskentelyyn.
Lapsen osallistumiseen liittyviä huolia	Vanhemmat huolissaan, että Marin tarpeita ei huomioida päiväkodissa tarpeeksi ja asenteet eivät tue osallistumista. Mari tuntee toisinaan olonsa yksinäiseksi ja jää syrjään ryhmätoiminnasta ja leikeistä.	Perhe toivoo toimivan kumppanuuden kehittämistä päiväkodin kanssa ja edistää Marin aktiivista osallistumista, hyvinvointia ja iloa päiväkodissa. Tarvitaan ohjausta päiväkotiin Marin osallistumisen tukemiseksi ja asenteisiin vaikuttamiseksi.
Lapselle toimintaan osallistumiseksi annettu tuki	Erittäin motivoituneita tukemaan Marin osallistumista ja harjoittelevat Marin toimintakykyä edistäviä taitoja. Perhe on kiinnostunut kokeilemaan metsäretkeä yhdessäkin vahvistamaan Marille positiivisia kokemuksia ja itseluottamusta.	Vahvuus.
Perheen resurssit lapsen toimintaan osallistumisen mahdollistamiseksi	ok	ok
Käsitys lapsen valmiudesta osallistua toimintaan	Marilla on kykyjä ja motivaatiota saavuttaa tavoite, mutta tarvitsee siihen tukea ympäristöltä.	Vahvuus (ks. ympäristö).
Muuta	-	-

Pohtikaa yhdessä, miten keskustelu järjestetään lapselle mielekkäästi ja niin, että vanhemmat voivat ilmaista huoliaan

YMPÄRISTÖ

Aihelue tavoitteen saavuttamiseksi	Tämänhetkinen tilanne, saavutettavuus ja saatavuus	Muutos tavoitteen saavuttamiseksi
Paikkojen saavutettavuus ja turvallisuus, joissa toiminta tapahtuu	Metsäretki toteutuu läheisessä metsässä (0,7 km päässä päiväkodilta), jossa on usein hämärää ja polulla on juurakkoja ja kuoppia.	Metsäpolkuihin tutustuminen (ympäristön arviointi) ja pohditaan, miten helpotetaan epätasaisten kohtien havainnointia.
Fyysisen avun saatavuus ikätovereilta ja aikuisilta (ei-perheenjäseniltä)	Ei aina saatavilla, mutta ohjataan henkilöstöä tähän.	Varmistetaan ja suunnitellaan toimintaa niin, että yksi aikuinen on Marin lähellä retkien aikana.
Sosio-emotionaalisen tuen saatavuus ikätovereilta ja aikuisilta (ei- perheenjäseniltä)	Henkilöstö on huolissaan ja pohtii, miten voivat tukea Marin osallistumista retkille. Muut ikätoverit osoittavat mielenkiintoa toimia Marin kanssa.	Ohjausta ja varmistusta siitä, että henkilöstö kokee osaavansa tukea ja ohjata Maria mielekkäällä tavalla. Vahvuus.
Yhteisön resurssien saatavuus	Ei tiedossa	Ei tiedossa
Muuta	-	-

TOIMINTASUUNNITELMA

Yhteenveto muutoksista tavoitteen saavuttamiseksi (liittyen lapseen, perheeseen ja ympäristöön)	Tehtävät ja menetelmät	Vastuussa oleva(t) henkilö(t)/ Aikataulu
<p>Mari käyttää dafoja (dynaamisia nilkkaortooseja) joka päivä päiväkodissa ja metsäretkien aikana</p> <p>Mari havainnoi metsäretkillä ympäristöä kaatumisten välttämiseksi</p> <p>Mari on itseluottamusta osallistua metsäretkille ja kokee mukavaksi liikkua kävelen epätasaisella</p>	<p>Mari laittaa ortoosit jalkaan aamuisin ja kysyy apua hoitajalta. Vanhemmat muistuttavat ja kannustavat Maria laittamaan ortoosit jalkaan ja pyytämään apua. Fysioterapeutti ohjeistaa ja näyttää henkilökunnalle, miten ortoosit autetaan Marin jalkaan.</p> <p>Mari pitää metsäretkillä otsalamppua, joka auttaa häntä näkemään polulla olevat juuret ja kuopat. Äidin kanssa käyvät ostamassa.</p> <p>Toimintaterapeutti pohtii perheen kanssa vielä Marin havainnointia, näönkäyttöä ja visuomotorista toimintaa helpottavia keinoja ja harjoituksia.</p> <p>Mari harjoittelee tasapainoilua ja siihen tarvittavaa lihasvoimaa ja liikkuvuutta fysioterapiassa ja turvallisen kaatumisen strategioita. Mari ja isä harjoittelevat yhdessä kävelykestävyyttä kulkemalla jalan leikkikentälle kaksi kertaa viikossa. Leikkikentällä toteutuvat fysioterapeutin ohjaamat tasapainoharjoitukset. Maria rohkaistaan kysymään leikkikaveri mukaan kentälle. (Perheen kanssa päätettiin, että perheen oma metsäretkeily ei ole nyt ensimmäinen toteutettava asia, mutta mahdollistuu paremmin, kun pikkuveli kasvaa).</p>	<p>Mari ja ryhmän ohjaajat.</p> <p>Fysioterapeutti.</p> <p>Mari ja äiti (ostoskäynti tällä viikolla).</p> <p>Toimintaterapeutin kotikäynti 14.3.2018 klo 17.</p> <p>Fysioterapeutti ja Mari.</p> <p>Isä.</p>
<p>Ohjaus päiväkotiin tarvittavasta fyysisestä</p>	<p>Sovitaan yhteinen palaveriaika päiväkodille (vaikuttaminen asenneilmapiiriin, tuki ja ohjaus</p>	<p>Fysioterapeutti sopii ajan (isä ja toimintaterapeut-</p>

<p>avusta ja sosio-emotionaalisesta tuesta</p>	<p>uusille toimintatavoille, rohkaisu ja ratkaisujen pohtiminen).</p> <p>Kannustetaan pienryhmätoiminnan järjestämistä päiväkotiin. Ft ja tt keskustelevat perheen ja henkilöstön kanssa siitä, miten inklusiota voidaan vahvistaa ryhmässä.</p> <p>Ohjataan päiväkodin henkilökunnalle toimintatapoja, jotka mahdollistavat Marin osallistumista retkelle. Ohjaus henkilökunnalle siitä, miten huomioida toimintatavoissa päiväkodilla lasten erilaisia tarpeita.</p>	<p>ti osallistuvat kokoukseen). Kokous huhtikuuna aikana.</p> <p>Fysioterapeutti.</p>
<p>Lisäys suunnitelmaan palaverin jälkeen päiväkodilla</p>		
<p>Marin ryhmän ohjaajat osaavat huomioida Marin tarpeita metsäretkellä</p>	<p>Fysioterapeutti osallistuu retkelle ja opastaa, miten Marin liikkumista ja havainnointia tuetaan retkellä ja miten Marin osallistumista vahvistetaan ryhmätoiminnassa muiden lasten ja aikuisten kanssa.</p> <p>Aikuinen pitää Marin kädestä kiinni polun epätasaisissa kohdissa ja sanoittaa epätasaisuuksia ääneen Marille. Kun Mari on saanut onnistumisen kokemuksia ja uskaltaa, niin hän voi pitää kiinni kaverin kädestä.</p> <p>Lastentarhaopettaja ja -hoitaja tukevat Marin osallistumista lasten leikkeihin järjestämällä mahdollisuuksien mukaan pienryhmätoimintaa ja mahdollistamalla kannustaen lasten vuorovaikutusta ja keskustelua toiminnassa.</p> <p>(Lastentarhaopettaja ehdottaa päiväkodin johtajalle teemapäivän järjestämistä ystävyys-temalla koko päiväkodin lapsille).</p>	<p>Fysioterapeutti mukana metsäretkellä 1.4.2017.</p> <p>Lastentarhaopettaja huhti-touko-kesäkuun aikana.</p>

Liite 4 Tiivistelmä muutoksista lomakkeeseen kehittämisprosessin aikana

- Arvioinnin nimi lyhennettiin.
- Kieliasua muokattiin selkokielisemmäksi.
- Itsestä huolehtimisen aihe-alue lisättiin.
- Taulukoista poistettiin toistuvia käsitteitä ja korvattiin kattavammalla yläotsikoinnilla.
- Interventiosuunnitelman nimi muutettiin toimintasuunnitelmaksi.
- Toimintasuunnitelman taulukon sarakkeita vähennettiin, niin ettei tämänhetkistä tilannetta kuvata enää uudelleen ja suunnitelman teko nopeutuu.
- Esimerkkikysymyksen muotoilua kehitettiin arkikielisemmäksi.
- Toimintasuunnitelmataulukon alle kuvattiin lyhyesti ohjeistus suunnitelman tekemiseksi.
- Aikataulu lisättiin toimintasuunnitelmaan.

Kehittämisen aikana kerätyissä kommentteissa ja käyttökokeilujen palautteissa toivottiin nopeammin täytettävää arviointia. Osa muutosehdotuksista olisi nopeuttanut arvioinnin toteuttamista mutta samalla heikentänyt arvioinnin lapsi- ja perhelähtöisyyttä sekä vastavuoroisen dialogin perustaa.

Palautteiden perusteella arvioinnin käsikirjaan määriteltiin tarkemmin niitä asioita ja käsitteitä, jotka koekäyttäjät kokivat vaikeiksi ja kysymyksiä herättäviksi. Erityistä huomiota kiinnitettiin siihen, että käsikirjassa painotetaan arvioinnin yksilöllistä, prosessinomaista ja joustavaa toteuttamistapaa ajankäytön, lapsen ja perheen jaksamisen ja tilanteen mukaan. Ekologisen arvioinnin käyttöä suhteessa muuhun kuntoutuksen suunnittelussa käytettäviin menetelmiin (kuten GAS) kuvattiin käsikirjaan.

Palautteen pohjalta perheille luotiin oma ohjeistus, jonka avulla heille mahdollistuvat ennakointi ja valmistautuminen arviointiin. Arvioinnin etenemistä ja toteuttamista konkretisoitiin käsikirjaan kuvien sekä esimerkkien avulla palautteissa esitettyjen toiveiden mukaisesti. Ekologisen arvioinnin lomakkeesta muokattiin myös sähköisesti täytettävä versio.

Käsikirja

Osallistumisen ekologinen arviointi

Yhteinen arviointi ja suunnittelu lapsen osallistumiseksi merkitykselliseen toimintaan

Lapsen osallistuminen hänelle merkitykselliseen toimintaan on lapsen kuntoutumisen avainasia. Osallistumisen ekologisessa arvioinnissa lähtökohtana on perheen ja ammattilaisten yhdessä asettama lapselle merkityksellinen osallistumisen tavoite. Menetelmässä kuvataan vahvuuksia ja tarpeita arvioiden mitä muutosta tarvitaan lapsen osallistumisen tavoitteen saavuttamiseksi lapsen, perheen ja ympäristön näkökulmista. Arvioinnissa tehdään toimintasuunnitelma, jossa päätetään tehtävät ja menetelmät sekä vastuussa olevat henkilöt ja aikataulu toteutukselle. Osallistumisen ekologinen arviointi perustuu perheen ja kuntoutuksen ammattilaisten yhteistoimintaan.

Käsikirja sisältää osallistumisen ekologisen arvioinnin teoreettisen perustan, menetelmän käyttöohjeet sekä kuvauksen menetelmän taustalla olevasta kansallisesta ja kansainvälisestä kehittämistyöstä. Käsikirjaan on liitetty arviointilomakkeen lisäksi esimerkkejä sekä perheille jaettavaa materiaalia, jonka avulla he voivat valmistautua yhteistoimintaan ja arvioinnin tekemiseen.

www.metropolia.fi

ISBN 978-952-328-073-1 (PDF)